

HOLİ: HİNDU BAHAR BAYRAMI

Hammet ARSLAN*

ÖZET

Holi, Hindu nüfusun yoğun olduğu Hindistan ve Nepal gibi ülkelerin yanı sıra Hinduların bulunduğu dünyanın diğer bölgelerinde de kutlanan bir bahar bayramıdır. Holi kutlamasının son zamanlarda bilhassa Batı ülkelerinde yaygınlaştığı dikkati çekmektedir. Hindistan'da bayramın coşkuyla kutlandığı merkez olan Mathura ve Vrindavan başlıca turist güzergâhlarıdır. Hindu kültürünü tanımak isteyenler özellikle Holi döneminde bölgeyi ziyaret ederler. Bayram genellikle ilk gün şenlik ateşinin yakılması ve ertesi gün de insanların birbirlerine renkli su ve toz atmalarıyla devam eder. İşte bu makalede, evrensel bir olgu haline gelen Holi bayramının önemi, kutlanma dönemi, mitolojik kökeni ve kutlamalarda dikkat çeken uygulamalar ele alınıp tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Holi, Bayram, Bahar, Hindu, Şenlik ateşi

HOLI: HINDU VERNAL FESTIVAL

ABSTRACT

Holi, a vernal festival, is celebrated not only in the Hindu dominated countries such as India and Nepal but also in the other places of the world where Hindus live. It is attractive that Holi celebrations have become popular especially in the Western countries in recent years. Mathura and Vrindavan are the basic touristic destinations in India where the festival is celebrated joyfully. The people who want to learn the Indian culture visit these areas during the Holi period. The festival generally consists of igniting bonfire on the first day and splashing of colorful waters and powders to each other on the following day. In this article, we examine the importance, celebration period, mythological origin, remarkable practices of Holi festival which became a universal phenomenon.

Keywords: Holi, Festival, Spring/Vernal, Hindu, Bonfire

Giriş

Doğal yaşamda ağır şartların ve miskinliğin hüküm sürdüğü kış mevsiminin sona ermesinin ardından ilkbaharda bütün tabiat üzerindeki uyusukluğu atarak adeta yeniden canlanır. Tarım ve hayvancılıkla geçinen topluluklarda bahar mevsiminin gelişi ayrı bir önem arzeder. Zira bütün tabiat kış uykusundan uyanır, otlar yeşermeye, ağaçlar çiçek açmaya, hayvanlar yavru lamaya başlar. Dolayısıyla zorluk ve sıkıntılarla dolu kış mevsiminin

* Dr., DEÜ, İlahiyat Fak., Dinler Tarihi Anabilim Dalı, hammet.arslan@deu.edu.tr.

ardından gelen bahar bolluk, bereket, neşe ve sevinç kaynağıdır. Geçmişten günümüze birçok toplumda kış mevsiminin sona erışı ve baharın gelişi değişik etkinliklerle, neşe ve mutluluk içinde kutlanmaktadır.

Bahar bayramları denilince, ilk akla gelen toplumlardan biri Hintlilerdir. Zira Hint kültüründe bahar bayramı olarak bilinen Holi kutlamaları önemli bir yer tutar. Geçmişten günümüze süregelen geleneksel uygulamalar sayesinde Holi bayramı Hint kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Hinduların Holi şenliğinde millî ve dinî unsurlar dikkat çeker. Zira bayramın kaynağına dair birçok dinî olay ve efsane zikredilmektedir.

Holi, Hindistan, Nepal, Bali ve Mauritius adası gibi Hindu nüfusun yoğun olduğu yerlerin yanı sıra, Hinduların yaşamakta olduğu Bangladeş, Malezya, Surinam, Güney Afrika Cumhuriyeti, İngiltere ve ABD gibi ülkelerde de kutlanır. Gelişen iletişim ve ulaşım teknolojisi sayesinde Holi yerel bir kutlama olmaktan çıkmış, evrensel bir yapıya bürünmüştür. Zira Batı dünyasında özellikle gençler bu bayrama son zamanlarda büyük bir ilgi göstermekte ve kendi ülkelerindeki kutlamalara iştirak etmektedirler. Kutlamalar iki güne yoğunlaşmakla birlikte, hazırlık aşaması da dikkate alındığında Holi dönemi, bir hafta ile altı hafta arasında bir süreci kapsar.

I- Önemi

Holi, Hintlilere göre evrenin yeniden canlanışının bayramıdır.¹ Dolayısıyla Holi, doğanın yaratılışı ve üretim gücünün zirveye çıkmasını temsil eder. Holinin esas amacı yaşamın sürekliliğini sağlamaktır. Bu yüzden kurallara aykırı davranmak, geleneksel uygulamalardan uzaklaşmak, yasaları çiğnemek, utanma duygusunu bir süreliğine kaybetmek normal karşılanır. İnsanlar neşe içinde dans eder, birbirlerine renkli kınalar, tozlar ve su atarlar. Erkekler kadınlarla karşılaştıklarında sözlü olarak taciz ederler ve küfrederler. Üstelik bunu dinsel olarak değerli görürler. Ensest ilişki dışında her türlü cinsel münasebeti uygun ve normal görürler. Bu festival, her türlü aşırı isteğin doyurulduğu bir kutlama ve eğlence kabul edilir.²

¹ Holi, Nevruz, Fıstık ve Paskalya gibi törenler mevsimlerin yıllık döngüsüyle ilişkilidir. Değişik dinlerde bahar kutlamaları hakkında bkz., Ali İhsan Yitik, "Bahar Bayramı Geleneği ve Nevruz", *Hız, Merhem ve Efes: Dinler Tarihi Yazıları*, Tıbyan Yay., İzmir, 2001, s. 93-100; Münir Yıldırım, "Ortodoks Kilisesinde Paskalya", *Dinî Araştırmalar*, 2005, cilt: VII, sayı: 21, s. 67-76; Mehmet Katar, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", *Dinî Araştırmalar*, 2001, cilt: III, sayı: 9, s. 7-27; Mehmet Katar, *Hıristiyanlıkta Paskalya (Başlangıçtan Günümüze İsa'nın Diriliş Kutlamaları)*, Ankara, 2003; Hayyim Schauss, *The Jewish Festivals: A Guide to Their History and Observance*, Schocken Books, New York, 1996; Theodor H. Gaster, *Passover: Its History and Traditions*, Greenwood Pub., USA, 1999.

² Mırcea Eliade, *Dinler Tarihinin Giriş*, Çev. Lale Arslan, Kabalcı Yay., İstanbul, 2003, s. 346

Bahar dönemlerine tekabül eden kutlamalarda, soğuk şakaların yapıldığı, bağıra çağıra konuşulduğu, müstehcen davranışların sergilendiği görülür.³ Bu tür uygulamalar hem tohum ekilmesi gibi tarım etkinlikleriyle hem de eski yılın gidişi ve yeni yılın gelişiyile ilişkilidir. Eğlenceli kutlamalar yıl boyunca biten enerjinin yeni yılda yeniden güçlü bir şekilde kazanılmasını sağlar ve taze bir kan işlevi görür.⁴ Mevsimsel törenler geçmiş yıldan kalan kötülüğü, kirliliği ve yaşamsal enerji kaybını ortadan kaldırdığı için hem bireyin hem de toplumun mutluluğunu temin eder.⁵ Bahar kutlamaları bireyin mevsimler arasındaki geçiş sürecinde karşılaştığı zorlukları bertaraf ederek yeni döneme adaptasyonunda kolaylık sağlar.⁶ Törenlerin ayrıca toplumun üyeleri arasındaki birliktelik bağını güçlendirdiğine yani toplumsal bütünleşme sağladığına inanılır.⁷ Yıllık festival veya bayramların bir başka dikkat çeken yönü de, bireyin ve toplumun karşı karşıya kaldığı sıkıntı, acı ve ızdıraptan bir nebze olsun kurtulmasına katkı sağlamasıdır. Nitekim, Hinduların festival veya bayram için kullandıkları sözcük olan *utsava/uthsava* “dünyevi acı ve üzüntülerin yok edilmesi, günahların def edilmesi”⁸ anlamına gelir.

Holi, Hindistan’daki en önemli bayramlardan birisidir hatta bazen Divali’den⁹ sonra en önemli ikinci bayram kabul edilir.¹⁰ Bu bayram bütün

³ W. Crooke, “The Holi: A Vernal Festival of the Hindus”, *Folklore*, Vol. 25, No. 1. (Mar. 31, 1914), s. 78; James G. Frazer, *The Scapgoat*, (The Golden Bough, Part VI), Macmillan, London, 1913, s. 328.

⁴ W. Crooke, “The Holi”, s. 78

⁵ James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, I. Baskı, Macmillan, New York, 1989, s. 116; Theodor H. Gaster, *Thespis: Ritual, Myth, and Drama in the Ancient Near East*, W.W. Norton & Company Inc., New York, 1959, s. 23-26; E. O. James, *Seasonal Feasts and Festivals*, Barnes & Noble, UK, 1961.

⁶ Arnold van Gennep, *The Rites of Passage*, University of Chicago Press, Chicago, 1961, s. 2-3; James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, s. 105

⁷ Victor Turner, *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*, Cornell Univ. Press, New York, 1991, s. 94-130.

⁸ P. V. Kane, *History of Dharmasastra: Antient and Medieval Religious and Civil Law*, (I-V), Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1997, vol. 5, Part 1, s. 240

⁹ *Divali* veya *Dīpavali*, sonbaharda kutlanan hasat festivalidir. “Işıklar bayramı” olarak da bilinen bu bayramda evler, tapınaklar, sokaklar, bütün heryer ışıl ışıl olur. Kutlamalar süresince Tanrıça Lakşmi’ye ibadet edilir, havai fişekler atılır, hediyeleşme yapılır, şekerlemeler dağıtılır. Geçtiğimiz yıl 3 Kasım’a denk düşen bu bayram, 2014’te 23 Ekim, 2015’te 11 Kasım, 2016’da 30 Ekim tarihlerinde kutlanacaktır. Hindu bayramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., P. V. Kane, s. 188-241; Onkar P. Dwivedi, “Hinduism”, *Routledge Encyclopedia of Rites Rituals and Festivals*, Ed. Frank A. Salamone, Routledge, New York, 2004, s. 174; Ali İhsan Yitik, *Hint Dinleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir, 2005, s. 34-35; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, The Divine Life Trust Society Pub., India, 1997; Chitralakha Singh & Prem Nath, *Hindu Festivals, Fairs and Fasts*, Crest Publishing House, New Delhi, 1999; Swami Harshananda, *Hindu Festivals and Sacred Days*, Ramakrishna Math Pub., Bangalore, 1994; Prem

Hindistan'da özellikle de Kuzey Hindistan'da Vişnu'nun avatarası Krişna kültü ve tapımının yaygın olduğu yerlerde kutlanır. Krişna'nın doğum yeri Mathura, çocukluğunun geçtiği ve yetiştiği yer Vrindavan bu bölgeler arasındadır.¹¹ Krişna hareketinde önemli bir yere sahip olan Chaitanya Mahaprabhu (1486–1532) Holi döneminde doğmuştur ve bu kutlamalar Vişnuizm'de çok daha önemli kabul edilir. Dolayısıyla Vişnu taraftarları onun doğum gününü bayram havasında kutlarlar.¹²

Bütün Hindu festivalleri gibi Holi'nin de sosyal/toplumsal, ekonomik, dini ve sağlık boyutu vardır. Holi'nin sosyal boyutu, zengin-fakir, büyük-küçük, kadın-erkek, toplumun bütün kesiminin bir araya gelmesini ve kucaklaşmasını temin eder. Bu bayram kast, mezhep, statü ve cinsiyet ayrımı olmaksızın bütün Hindular tarafından kutlanır. Kötülükler, düşmanlıklar, haset, kin geçmişte bırakılır; sevgi, saygı, iş birliği ve toplumsal uyum sağlanır. Bayram, insanlara kötü muamelede bulunan, eziyet çektiren ve zulmeden, acı ve ızdıraba sebep olan Holika'nın ve kötü güçlerin yakılmasıyla kutlanır. Bu kutlama esnasında insanlar üzerinde etkili olan bir takım kısıtlamalar ortadan kalkar.¹³

Holi, ciddiyet, ağırbaşlılık, sükûnet, saygı, somurtkanlığın ve küskünlüğün değil ciddiyetsizliğin, eğlenmenin, laubaliliğin, şımarıklığın, gülüşmenin, şakalaşmanın egemen olduğu bir kutlamadır. Biruni bayramların ortaya çıkış nedenini, psikolojik ve sosyal işlevlerini şöyle dile getirir:

“...bayramlar genellikle fakir insanların hayat yükünü biraz hafifletmek, geleceğe birazcık ümitle bakmalarını sağlamak, felaketin eşiğinde olanları tehlikelerden ve belalardan uzaklaştırmak için ihdas edilmiştir...bayramlar bir de torunlar atalarından mutluluk ve kut alsınlar diye düşünülmüştür.”¹⁴

P. Bhalla, *Hindu Rites, Rituals, Customs and Traditions*, Pustak Mahal, New Delhi, 2006; Rai Bahadur B. A. Gupte, *Hindu Holidays and Ceremonials*, Thacker Spink & Co., Calcutta, 1916.

¹⁰ J. Gordon Melton and Constance A. Jones, “Hinduism-Festivals and Holidays”, *Religious Celebrations: An Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances, and Spiritual Commemorations (2 Vol.)*, Ed. J. Gordon Melton, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2011, Vol. I, s. 395

¹¹ Constance A. Jones, “Holi”, *Religious Celebrations: An Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances, and Spiritual Commemorations (2 Vol.)*, Ed. J. Gordon Melton, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2011, Vol. I, s. 400

¹² J. Gordon Melton and Constance A. Jones, “Hinduism-Festivals and Holidays”, s. 397

¹³ P. V. Kane, s. 237; Helene Henderson, Ed., *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary: Detailing Nearly 2,500 Observances from all 50 States and More Than 100 Nations*, Omnigraphics, Detroit, 2005, s. 235; H. V. Shekar, *Festivals of India: Significance of the Celebrations*, Insight Books, Louisville, 2000; Nath Sharma, *Festivals of India*, Abhinav Publications, New Delhi, 1978.

¹⁴ Ebû Reyhan El-Bîrûnî, *Maâziden Kalanlar (El-Âsâr el-Bâkiye)*, Çev. D. Ahsen Batır, Selenge Yay., İstanbul, 2011, s. 196

İnsanlar birbirlerine renkli su ve toz atarken kötü bir niyet taşımamakla birlikte neşelerini ve sevinçlerini sunmaktadırlar. Bütün bunlar kutlamaların sosyal bir boyutunun olduğunun göstergeleridir. Holidaki neşe ve sevinç tesadüfen oluşan küçük ve önemsiz bir şey olmayıp sosyal hedefleri açısından katılımcılar nazarında hayati ve ciddi bir öneme sahiptir. Holi kutlamaları ayrıca sosyal ilişkilerin korunması, sürdürülmesi, yenilenmesi ve pekiştirilmesi açısından önemlidir.¹⁵

Dışarıdan bir gözlemci için kaotik ve şiddet içerikli olsa da, katılımcılar gürültülü ve coşkulu kutlamanın önemli sosyal fonksiyonlar icra ettiğini düşünürler.¹⁶ Holi çoğu zaman dikkat çekici ve farklı davranışların sergilenmesi anlamına gelir. Holi, sınırların kalktığı, yasakların çiğnendiği özgürlük kutlamasıdır.¹⁷

Holi kutlamalarının ekonomik bir boyutu da vardır. Zira, Hint kültüründe tarım ve hayvancılığın önemli bir yeri olmasından ötürü kutlamalar tarımsal faaliyetlerle ve hayvancılıkla ilişkilidir. Çünkü Holi, kış aylarının sona erdiği ve baharın geliş dönemi. Bu mevsimde tabiat canlanır ve hayvanlar doğum yaparlar, doğal olarak bu da insanlar arasında sevinç sebep olur.¹⁸ Kutlamalar tarım kültürünün ve tarımsal faaliyetlerin devamlılığı, mevsimsel olarak yeni yılın verimliliği, bereketliliği ve hayırlı sonuçlarla neticelenmesi için kayda değerdir.¹⁹ Holi festivali esnasında gerçekleştirilen at başlı değneklerle oyunlar oynama, açık havada şenlik ateşi yakma, sıradan ve gündelik davranış tarzlarının dışına çıkma gibi ritüellerden birçoğu tarım kültürüne dayalı tarihsel ve çağdaş toplulukların bahar kutlamalarıyla örtüşmektedir.²⁰ Holi kutlamalarında önemli bir yeri olan Krişna'nın büyük biraderi Balarama tarımsal faaliyetlerle ilişkili bir verimlilik tanrısıdır. Tarım kültüründeki önemi ve etkinliğinden ötürü Balarama'nın figürleri ve heykelleri genellikle pulluk, fidan

¹⁵ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi: Ritual Levity, Society, and Agriculture", *Sacred Play: Ritual Levity and Humor in South Asian Religions*, Ed. Selva J. Raj & Corinne G. Dempsey, SUNY Press, Albany, 2010, s. 37; James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, s. 119

¹⁶ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 41-42

¹⁷ Holi kutlamaları, aşırı derecede gürültülü, abartılı ve kargaşalıdır. Bu yüzden kargaşadan hoşlanmayan bazı kimselere huzur bozucu gelebilir. A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 48; Karen Bellenir, Ed., *Religious Holidays and Calendars: An Encyclopedic Handbook*, Omnigraphics, United States, 2004, s. 183; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 20

¹⁸ Karen Bellenir, Ed., *Religious Holidays and Calendars*, s. 183; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 20

¹⁹ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 37; James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, s. 119

²⁰ Kış ayının kovuluşuna dair benzer uygulamalar için bkz., Mircea Eliade, *Dinler Taribine Giriş*, s. 312; A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 38

ve gürz/topuz taşır biçimde sunulmaktadır. Bu yüzden Balarama'nın öne çıktığı bölgelerdeki Holi kutlamalarında onun konumu ve statüsü, hem sosyal bağlamda hem de zirai verimlilik ve yenilenme açısından yüceltilir.²¹

Hindu efsanelerinden kaynaklanmasından ve Hinduizm içerisinde gelişmesinden ötürü Holi festivali aynı zamanda dini bir içeriğe sahiptir. Holi kutlamalarının dinî boyutu, derûnî aydınlanma ve Tanrı'nın sevgisini hissetme halini ifade eder. Holi festivalinin zevk ve temaşanın yanı sıra, uygun biçimde icra edildiğinde Tanrı'ya bağlılığı arttırdığı ve sağlaştırdığı ifade edilmektedir. Bu da festivalin manevi yönünün göstergesi kabul edilmektedir.²² Kutlamalar esnasındaki ateş ritüeli Hinduizm'de önemli bir yere sahip olan dinsel aktivitelerden birisidir. Vişnu ve onun avatari Krişna'ya büyük hürmet gösteren Mathura ve Vrindavan halkına göre Holi, tanrısal sevgi ve aşkla kutlanan bir oyundur.²³ Bu yüzden Holi'nin dini boyutu, Krişna'ya ibadeti içerir²⁴ ve bölge halkı bütün kutlamaları bu çerçevede gerçekleştirir. Sivananda'ya göre Holi esnasında sadece renkli su atma ve şenlik ateşi yakma gibi etkinliklerle yetinilmeyip aynı zamanda kutsal mekânlar ziyaret edilmeli, kutsal sularda banyo yapılmalı ve içten dualar edilmelidir. Fakirlere, yoksullara yardım eli uzatılmalıdır. Böylelikle Holi layığıyla kutlanmış olur. Bu tür kutlamalar bireyi manevi bir yola sokarak Tanrıyla birlik bağını güçlendirir. Bu törenler sayesinde insan Tanrı'yı daha fazla hatırlar ve içselleştirir.²⁵

Holi kutlamalarıyla ilgili olarak vurgulanması gereken bir diğer husus da, bayramın sağlık boyutunun da olmasıdır. Holi gibi festivaller insanın içinde bulunduğu kaygıdan ve sıkıntıdan kurtulmasını, neşelenmesini ve mutlu olmasını sağlar. Dolayısıyla insan sağlığı açısından önemli kabul edilmektedir.²⁶

Holi dönemi Karnataka, Kerala, Tamil Nadu ve Burma sınırındaki Nagaland hariç bütün Hindistanda resmi bayram ilan edilmiştir.²⁷ Hinduların Holi bayramı, sadece Dinler Tarihi araştırmacıları için değil, aynı zamanda Folklor, Antropoloji, Ekonomi ve Sosyolojiyle ilgilenenler için de ilgi çekicidir.²⁸

²¹ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 38

²² Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 19

²³ Holi kutlamaları bağlamında oyun ve ritüel arasındaki ilişkiye aşağıdaki sayfalarda değineceğiz.

²⁴ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, The Divine Life Trust Society Pub., India, 1997, s. 20; Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236; P. V. Kane, s. 237-240; E. W. Hopkins, "Festivals And Fasts (Hindu)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Vol. 5, s. 869

²⁵ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 20

²⁶ Karen Bellenir, Ed., *Religious Holidays and Calendars*, s. 183; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 20

²⁷ J. Gordon Melton and Constance A. Jones, "Hinduism-Festivals and Holidays", s. 395

²⁸ W. Crooke, "The Holi", s. 55

Bu araştırma esnasında hem konuyla ilgili yazılı literatürden istifade edilmiş, hem gözlemlerde bulunulmuş hem de Hindu din adamlarıyla görüşmeler yapılmıştır.

II- İsimlendirme

Yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu söylenen Holi sözcüğünün kökenine dair muhtelif fikirler ileri sürülmüştür. Sanskritçe'deki kullanılış biçimlerinden birisi olan *holaka*²⁹, “şarkı söyleme esnasındaki sestem” türemiştir. Bir başka kullanım olan *butashana* ise, ateşin bir sıfatıdır ve “kurban yiyen” anlamına gelir. Holi isminin, kötü ve tehlikeli varlık Holika’dan geldiği ileri sürülmektedir. Hindistan’da yaygın olarak Holi adı verilen festivale kuzey Hindistan’da *phag* veya *phagua* (*phalguna*); Batı ve Güney Hindistan’da özellikle de Dekkan platosunda *shimga* veya *butashana*³⁰; Güney Hindistan’da *kamadabana* adı verilmektedir. O gün Şiva’nın aşk tanrısını yaktığı ifade edilir.³¹ Holi, kutlamalar esnasında insanların birbirlerine değişik renklerde tozlar ve sular atmasından ötürü “renkler bayramı” olarak da bilinir. Nepal’de ise “renklerle oynamama” anlamında *runq kbelna* adı verilir. Surinam’daki Hindular ise aynı bayramı *Holi phagva* yani “Hindu yeni yılı” olarak kutlarlar. Dolayısıyla Holi, yeni yılın başlangıcıdır.³² Holi’ye *dol purnima*, *gaura purnima* ve *plagva* gibi isimler de verilir.³³ Şubat/Mart ayının (*phalguna*) dolunayına denk gelen kutlamalara “erkek çocukların muziplik yaptıkları gün” anlamında *phalgunika* adı da verilir. “Holi Bayramı” anlamına gelen *holikotsava* bu kutlamalar için kullanılan bir diğer isimdir.³⁴

Bireydeki gurur, kibir, bencillik, şehvet, nefret gibi kötülükleri ritüel ateşle yaktığı için Holi aynı zamanda “kurban” anlamına gelir. Birey böylelikle evrensel sevgi, merhamet, cömertlik, doğruluk ve arınmışlık gibi nitelikleri kazanır. Holi festivaline Bangladeş gibi bazı yerlerde oyuncak bebek Krişna’nın çiçeklerle süslenmiş sallanan bir beşiğe konulmasından ötürü “beşikte sallama festivali” (*dol-yatra*) adı verilir. Yani Krişna bebek bir beşik içerisinde sallanır. Batı Bengal’de *dol yatra* veya *basantotsav* denilir. Orissa/Odisha’da *dolayata* adı

²⁹ P. V. Kane, s. 237

³⁰ Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 235; W. Crooke, “The Holi”, s. 55

³¹ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 18

³² Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 235-236

³³ J. Gordon Melton and Constance A. Jones, “Hinduism-Festivals and Holidays”, s. 395; Constance A. Jones, “Holi”, s. 400

³⁴ P. V. Kane, s. 238, 240.

verilir.³⁵ Holiyi ilk dönemlerde evli kadınlar, aile mutlulukları ve refahları için kutlardı. Daha sonraları bayramın verimlilik ritüeli ile ilişkilendirilmesiyle kutlamalara cinsel unsurlar dâhil edilmiştir. Sokaklarda cinsel içerikli sözler söylenir, şarkılar söylenir ve linga sağa sola sallanarak taşınır olmuştur. Buna göre festival için kullanılan bir diğer isim olan *kamamahotsava* “aşk tanrısı için kutlamalar” anlamına gelir.³⁶

III- Kutlama Dönemi

Hindu kültürüne ait bayramların tarihlerinin belirlenmesinde tarım kültürü ve doğal yaşam hayatı öneme sahiptir. Hint festivallerinin kutlanma tarihi ay takvimine göre belirlenir.³⁷ Bu yüzden Holi kutlamalarının tarihi her yıl değişiklik arz eder. Bayram, Hint takvimine göre Şubat veya Mart ayına tekabül eden *phalguna* ayının dolunay gününde kutlanır. Bayram hazırlıkları dolunayın öncesinde başlar, kutlamalar dolunay gününde zirve yapar. Esas şenlikler de dolunay akşamında ateşin yakılmasıyla başlar ve genelde iki veya üç gün sürer. Ancak hazırlıklar ve bayramın kutlanma süresi bazen üç haftadan altı haftaya kadar uzayabilir. Bu yüzden kutlamalara ilgi duyan kişiler törenlerin sürdüğü değişik yerlere giderek kutlamalara iştirak ederler.³⁸

Araştırmacıların üzerinde durduğu bir başka husus ise, Hint bayramlarının Saka takvimine göre tayin edilışıdır. Saka takvimi her biri 30-31 gün olan 12 aydan oluşur. İlkbahar gündönümü yani Nisan-Mayıs ayı, yeni yılın başlangıcı kabul edilir.³⁹ Kanaatimizce Himalayalara yakın bölgelerde ikamet ettikleri için Saka halkına göre baharın gelişi, orta Hindistan’dan biraz daha geç bir tarihe tekabül eder. Hindistan coğrafyasının, kuzeyde yüksek Himalaya yaylalarından güneyde engin ovaları kapsayan Hint okyanusuna kadar uzanışı farklı iklimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dolayısıyla Hint coğrafyasında aynı dönemde farklı mevsimlerin yaşandığı gerçeği dikkatten kaçmamalıdır. Nitekim Holi, baharın gelişini ifade ettiği için onun ne zaman kutlanacağı konusunda

³⁵ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 20; Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236; P. V. Kane, s. 237-240; E. W. Hopkins, “Festivals And Fasts (Hindu)”, s. 869

³⁶ Constance A. Jones, “Holi”, s. 401

³⁷ Hintliler ay takvimi kullanır ve astronomik olaylarda burçları değil ayın hareketlerini esas alırlar. Ebü Reyhan El-Birûni, *Maziden Kalanlar*, s. 50-51; E. G. Richards, *Mapping Time: The Calendar and Its History*, Oxford University Press, New York, 2000; Aidan Kelly, Peter Dresser & Linda M Ross, *Religious Holidays and Calendars: An Encyclopaedic Handbook*, Omnigraphics Inc., Detroit, 1993; Frank Parise, ed., *The Book of Calendars*, Gorgias Press LLC, USA, 2002.

³⁸ P. V. Kane, s. 237; A. Whitney Sanford, “Don’t Take It Badly, It’s Holi!”, s. 37-39; Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 235; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 18; W. Crooke, “The Holi”, s. 55-57

³⁹ J. Gordon Melton and Constance A. Jones, “Hinduism-Festivals and Holidays”, s. 393

geçmişte bazı tartışmalar yaşanmıştır. Nitekim yüksek kesimlerde kutlamaların Nisan ayında yapıldığı da görülmüştür. Hindu ay takviminde tarım dönemlerinin net biçimde belirgin olmayışı da bu çeşitlilikte etkindir.⁴⁰

Hindular arasında Holi kutlama döneminin yaklaştığına dair bir başka alemet daha vardır. Hindular Holi bayramından birkaç gün önce Amalika Ekadashi (botanik'te *Emblca officinalis*) veya Amla ağacı adını verdikleri, Kuzey Hindistan'da bolca yetişen, C vitamini açısından zengin ve birçok derde şifa olan bir bitkiye hürmet gösterisinde bulunurlar.⁴¹ Aslında bu, Hinduların bitkiler, hayvanlar, canlılar ve cansızlar yani tabiattaki her şeyin bir ruh taşıdığına inanmalarından kaynaklanır. Amla ağacına hürmet gösterisi Holi'nin başlangıcının habercisi sayılır.⁴² 2005 yılında bizim de gözlemleme ve katılma imkânı bulduğumuz Holi bayramı, 25 Mart'ta büyük şenliklerle kutlanmıştır. Son kutlamalar 2014 yılında 17 Mart tarihinde gerçekleştirilmiştir. Önümüzdeki yıllarda ise kutlamalar şu tarihlerde yapılacaktır: 6 Mart 2015, 23 Mart 2016, 13 Mart 2017, 2 Mart 2018, 21 Mart 2019, 10 Mart 2020. Kutlamalar büyük ölçüde Mart ayına tekabül etmektedir ve günlerdeki değişim ay takviminden⁴³ kaynaklanmaktadır.

IV- Mitolojik Kökeni

Holi, uzun bir geçmişe sahip olan antik bir bayramdır. ⁴⁴ Uzun tarihsel süreçte Holi'nin ortaya çıkışına yönelik değişik efsaneler ve mitolojik anlatımlar ortaya çıkmıştır. Bu efsaneler ve anlatımlar, Holi kutlamaları esnasındaki

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz., Arthur Anthony Macdonell & Arthur Berriedale Keith, *Vedic Index of Names and Subjects*, John Murray Pub., London, 1912, I/259-260, 421; II/157, 466; W. Crooke, "The Holi", s. 56.

⁴¹ Bitkilerin önemini Hindu kutsal metinlerinde görmek mümkündür. Zira, Rig-veda'daki bir ilahi (IV.2.6) bitkilere hasredilmiştir. Bu hususta bkz., Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 278.

⁴² Karen Bellenir, *Religious Holidays and Calendars*, s. 183; Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 318

⁴³ Yahudiler de bayramların tarihlerinin belirlenmesinde ay takvimi kullanırlar. Ay takvimi, güneş takviminden on bir gün eksik olmasından ötürü, ikisi arasındaki farklılığı gidermek için dini takvime on dokuz yılda toplam yedi kez birer ay ekleme yaparlar. Ay takvimini güneş takvimine uyarlanmak suretiyle bayramların tarihlerini aynı döneme denk düşürürler. Ayrıntılı bilgi için şu eserlere bakınız: Nathan Bushwick, *Understanding the Jewish Calendar*, Moznaim, New York/Jerusalem, 1989; Samuel Poznanski, "Calendar (Jewish)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Scribner, New York, 1912, Vol. 3, ss. 117-124; Francis Henry Woods, "Calendar (Hebrew)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Scribner, New York, 1912, Vol. 3, ss. 108-109; Arthur Spier, *The Comprehensive Hebrew Calendar: Twentieth to the Twenty-Second Century 5660-5860/1900-2100*, Feldheim Publishers, Jerusalem/New York, 1986; Sacha Stern, *Calendar and Community: A History of the Jewish Calendar 2nd Century BCE to 10th Century CE*, Oxford University Press, Oxford, 2001.

⁴⁴ Constance A. Jones, "Holi", s. 401

uygulama ve ritüellere kaynaklık etmesi açısından önem arz etmektedir. Hatta bazı efsanelerin, kutlama esnasındaki gayri meşru uygulamaları meşru bir zemine hamletme çabalarının ürünü olduğu da söylenebilir. Şimdi bunlardan bazıları üzerinde durmak istiyoruz.

Holi'nin mitolojik kökenine dair değişik anlatılar dikkat çekmektedir. Holi festivalinin kaynağı olduğu düşünülen Puranalardaki efsanelerden ilkinde göre, yeryüzünde hâkimiyetini kuran ve Brahma'nın lütfuyla ölümsüzlük kazanan şeytanlar kralı Hiranyakashipu⁴⁵, hem tanrı Vişnu'nun düşmanı kesilmiş hem de kibirlenerek saldırganlığa ve zulme başlamıştır. Hatta o, kendisini Tanrı yerine koyarak diğer yüce varlıklara değil sadece kendisine ibadet edilmesini istemiştir. Bu zalim kralın oğlu Prahlad⁴⁶ ise, başta Vişnu olmak üzere kendisini iyicil yüce varlıkların yoluna adamıştır. Hiranyakashipu oğlunu Vişnu ve diğer semavi varlıklara inanmaktan vazgeçirmek isterken, Prahlad babasına karşı gelir ve onun zulmünü yok etmek ister. Kral, oğlunu birkaç kez uyarmasına hatta ölümle tehdit etmesine rağmen onu yolundan geri çevirememiştir. Bunun üzerine Hiranyakashipu, kendi kız kardeşi Putana veya yaygın bilinen adıyla Holika'dan⁴⁷ Prahlad'ı kucacağına almasını ve ateşin içine girerek tam ortasına oturmasını ister. Kral, Holika'nın ateşe dayanıklı olduğunu ve oğlunun bu esnada yanıp yok olacağını zannetmiştir. Ancak Krişna büyük bir cesaretle ateşin içerisine yürüyerek Prahlad'ı kurtarmış, ateş Prahlad'a hiçbir zarar vermemiş ve kralın kardeşi Holika ise kızgın ateşte yanarak kül olmuştur.⁴⁸ İşte yakılan ateşler bunun anısidir. Ateşin üzerinden atlanır, etrafında dönülür. İnanan ve tanıya yürekten bağlı insanlara ateş zarar vermezken zalimler küle döner, yok olur.⁴⁹ Kutlamalarda kötülüğü temsil eden varlık Holika'nın

⁴⁵ *Padma Purana*, XX; *Bhagavata Purana (Srimad-Bhagavatam)*, VII; Vettam Mani, *Puranic Encyclopaedia: A Comprehensive Dictionary with Special Reference to the Epic and Puranic Literature*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1975, s. 314.

⁴⁶ Vettam Mani, *Puranic Encyclopaedia*, s. 595

⁴⁷ Kutsal metinlerde anlatıldığına göre, kötü niyetli ve büyücü varlık Holika veya diğer adıyla Putana, insanları huzursuz ederek toplumda kargaşa yaratan kötücül varlıklardandır. *Mahabharata*, Adi Parva, XVIII; Vana Parva, XXIII; *Harivamsa*, II.6; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 18; Karen Bellenir, *Religious Holidays and Calendars*, s. 184

⁴⁸ *Visnu Puranam*, I. 17-19; XII.1; XX.1; *Bhagavata Purana*, IV, VII; *Vamana Purana*, VII-VIII; *Narada Purana*, I-V; Crooke'a göre Holi'nin kaynağı olarak sunulan bu efsanede anlatıldığı gibi Holika, Vişnu inananı Prahlad ile birlikte ateşe girmemiş, bilakis onun kendisi Vişnu tarafından sıcak demirlerle yakılarak öldürülmüştür. Böylelikle efsane Vişnu ile ilişkilendirilmek istenmiştir. W. Crooke, "The Holi", s. 78

⁴⁹ Hikâye bir yönüyle İslam geleneğinde aktarıldığı üzere İbrahim (a.s.)'in Nemrut tarafından ateşe atılmasını ve ateşin İbrahim'i yakmayışını akla getirmektedir. Bkz., *Enbiya*, 21/68-70; *Ankebut*, 29/24. Benzer bir hikâyeye Yahudi kaynaklarında da rastlanır. Anlatıya göre, Nabukadnessar kendisini ilah kabul etmeyen ve kendisine tapmayan gençleri kızgın fırınlara attırılmıştır, onları fırına götüren kişiler yanıp kül olurken gençlere ateş hiçbir zarar vermemiştir. *Daniel*, 3:1-27.

tasvirleri, resimleri ve heykelleri de yakılır. Kutlama esnasında kötülüğü yeren ve iyiliği yücelten şarkılar söylenir.⁵⁰

Bir başka efsane, çocuklara zarar veren Dundi (Dhundhi/Dhundhu) adındaki dişi şeytan veya kötü varlık ile alakalıdır. Dundi, Tanrı Şiva'dan aldığı lütf sayesinde ölümsüzlüğü elde etmiştir. Ancak Şiva, onun ölümsüzlüğünü bir istisnaya bağlamıştır. Buna göre çocukların çılgınca eğlenceleri ve bağırıp çağırılmaları neticesinde o yok olacaktır. Bir zamanlar bölgeyi idare eden kişi bu cadıdan huzursuz olmuştur. Bundan nasıl kurtulacağına dair bilgelere ve din adamlarına danışınca onlar da *phalguna* ayının dolunayında büyük bir şenlik ateşi hazırlamasını ve bütün ahaliyi toplayarak ateşin törenle yakılmasını, herkesin alkış çırpmasını, ateşin etrafında dönmesini, gürültülü biçimde şarkılar söylemelerini, kahkaha atmalarını tavsiye etmişlerdir. Bu olayın anısına Holi gününde çocuklar ve gençler bağırarak, binbir çeşit eğlence ve şakalarla kötü varlığı def ederler.⁵¹

Bir diğer efsane ise, Şiva'nın resimlerde görüleceği üzere alınının ortasındaki üçüncü gözüyle ilişkilidir. Anlatıya göre karısı Uma/Parvati Şiva'ya arkadan gizlice yaklaşarak elleriyle onun gözlerini kapatmıştır. Böylelikle onun dünyayı aydınlatan gözleri kapandığı için dünya karanlığa bürünmüştür. Dünyayı aydınlatmak için Şiva alınının ortasında üçüncü bir göz açmıştır. Bu sayede dünyayı karanlıktan kurtararak yeniden aydınlatmıştır. İşte Holi, Şiva'nın üçüncü gözünü açışı anısına kutlanan neşeli bir bayramdır.⁵² Aynı hikâyenin farklı bir versiyonuna göre, şeytani varlık Tarakasura semavi varlıkları huzursuz etmeye başlamıştır. Semavi varlıklar Şiva'yı harekete geçirerek onu ortadan kaldırmasını düşünmüşlerdir. Bu amaçla aşk tanrısı Kamadeva'dan Şiva'yı baştan çıkarmasını ve kendi yanlarına çekmesini istemişlerdir. O sırada eşi Parvati ile inzivada olan Şiva, Kamadeva'nın ayartmalarının kurbanı olmuştur. Ancak akli başına geldiğinde yaptığından pişmanlık duyarak öfkeyle üçüncü gözünden gazap ateşleri fişkırtarak Kamadeva'yı yakmıştır. Bu yüzden o günün anısına ateşler yakılmakta ve Kamadeva'nın temsilleri ateşe atılmaktadır.⁵³

⁵⁰ Kutlama yeni bir başlangıçtır, yani ilk baştaki mitolojik yenilenme olayının tekrarıdır. Canlandırılan temsiller ilk yapıyı korumaya gayret ederler. Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236; A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 49-50; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 18-19; Constance A. Jones, "Holi", s. 400; Karen Bellenir, *Religious Holidays and Calendars*, s. 184; Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 316

⁵¹ *Mahabharata*, Anusasana Parva, CXV.66; Vana Parva, IV.201; Constance A. Jones, "Holi", s. 401

⁵² *Ramayana*, Bala Kanda, XXIII; Constance A. Jones, "Holi", s. 401

⁵³ *Mahabharata*, Karna Parva, XXXIII. Anlatıları Hindu kültürü ile ilişkilendirmek isteyen Crooke'a göre, hikâyenin amacı ateş törenini Şiva kültü ile ilişkilendirmektir. W. Crooke, "The Holi", s. 78

Holi'nin kökenine dair halk arasında yaygın olan bir başka anlatım da şöyledir: Bir zamanlar yaşlı bir kadının torunu, Holika adında dişi bir şeytana kurban verilir. İnsanlar bu kötü varlıktan kurtulmaya dönük bazı arayışlara girmiştir. Bu esnada bir sadhu, küfürlü, iğrenç, tacizkar ve pis sözlerin Holika'yı kontrol ve itaat altına alabileceğini önerir. Yaşlı kadın çocukları toplayarak pis sözlerle Holika'yı taciz etmelerini ister. Bunun üzerine şeytan ölerek yere düşer. Çocuklar da onun cesedini büyük bir ateşle yakarak şenlik yaparlar.⁵⁴ Bu anlatım da Holi kutlamalarında kötü/kaba söz, şiddet ve taciz dolu uygulamaların kaynağı olarak dikkat çekmektedir.

Holi kutlamalarının ayrılmaz bir parçasını oluşturan insanların birbirlerine renkli tozlar ve su atmalarının kaynağı da efsanevidir. Anlatıya göre, maymun tanrı Hanuman bir gün güneşi yutup içine çekmiştir.⁵⁵ İnsanlar da bundan böyle karanlıkta yaşayacakları için üzölmüşlerdir. Bu esnada diğere tanrılar insanlara birbirlerine değışik renklerde tozlar sürmelerini ve yaptıkları işin neticesinde seslice gülmelerini tavsiye etmiştir. İnsanlar birbirlerine tozlar sürmüşler ve atmışlardır. Bunun çok neşeli ve eğlenceli olduğunu gören Hanuman kendisini tutamaz ve kakhaha atmaya başlar. Bu esnada onun içine hapsolan güneş de kaçmayı başarır ve dünya sonsuz karanlıktan kurtulur.⁵⁶

Bayramda insanların değışik renklerdeki tozları birbirlerine atmasıyla ilgili bir başka anlatı daha vardır. Buna göre, Hindistan topraklarında hüküm süren Babürlülerin haşmetli sultanı Ekber, kastlar, ırklar ve ten görüntüsü açısından değışik kategorilere bölünmüş toplumun renkli oyunlar sayesinde eşit bir konuma ulaşacağını düşünmüştür. Bu yüzden farklılıkların giderilmesi için kutlamalar esnasında farklı kast ve ırka mensup ve değışik renkteki insanların birbirlerine rengârenk tozları atmasını emretmiştir.⁵⁷ Böylelikle toplumu ayrıştıran unsurlar birkaç gün de olsa ortadan kalkmıştır.

Bir başka kabule göre, verimli topraklara sahip Hindistan'da Holi kutlamalarının kökeni tarım kültürüne dayanır. İnsanların birbirlerine renkli sular ve tozlar atması Krişna'nın kardeşi Balarama, sevgili eşi Radha ve arkadaşları ile oynadıkları oyunları anımsatır.⁵⁸ Birçok Hindu, Krişna'nın kardeşi Balaralara'nın⁵⁹ Mahabharata destanında anlatılan gücü, cesareti ve

⁵⁴ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 19

⁵⁵ Bu durum "bayramın başlangıcı güneş tutulmasına mı dayanıyor?" sorusunu akla getirmektedir.

⁵⁶ Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236

⁵⁷ Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236

⁵⁸ Holi ritüelleri yukarıda da ifade ettiğimiz üzere bir bakıma geçmişte tanrıların yaşamış olduğu olayı canlandırmaktan ibarettir. A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 40

⁵⁹ Balarama hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Lavanya Vemsani, *Hindu and Jain Mythology of Balarama: Continuity and Change in an Early Indian Cult*, Edwin Mellen Press, New York, 2006.

kahramanlığından haberdar olsa da Hindu dini merkezlerinden Mathura/Vrindavan yakınlarında (özellikle Braj veya Baldeo köylerinde) yaşayanlar dışında çok az kimse Holi'nin neden Balarama için özel bir festival olduğunun farkındadır. Bölge halkı için Balarama'nın Holi festivalindeki önemini anlatan ve birbiriyle ilişkili iki hikâyeye önemlidir. İlki, Balarama uzun bir ayrılıktan sonra bir Holi döneminde Braj'a dönmüştür. İkincisi ise, Balarama bu dönüşü esnasında Yamuna nehrinin yatağını değiştirmiştir.⁶⁰

Bhagavata-Purana'da zikredilen ilk hikâyeye göre, Krişna, büyük kardeşi Balarama ile birlikte şeytan Kamsa'yı yok etmek için Braj'dan Mathura'ya gideceği gece kızlarla dans eğlencesi yapar. Krişna, 16.000 farklı bedene bürünür ve bütün kızları (gopis) sahiplenir. Balarama ise, bu eğlenceye davet edilmez ve o bir kayanın arkasına gizlenerek eğlenceyi izler. Ertesi gün her ikisi kötü varlıkla savaşmak için yola çıkarlar.⁶¹ Krişna sevenlerine bir hafta içerisinde dönecekleri hususunda söz verir. Ancak Krişna dönmeyip halkı üzüntüye boğarken Balarama uzun bir aradan sonra da olsa bir Holi döneminde geri dönerek Braj halkına vermiş olduğu sözü yerine getirir. Balarama Braj'a dönüşünde kızlarla dans eder ve eğlenir. İki bahar ayı olan *chaitra* ve *vaisakha* (Mart-Nisan ve Nisan-Mayıs) boyunca bu eğlenceyi sürdürür. Kızlar öylesine hoştur ki, iki ay ona uzun bir gece gibi gelir.⁶²

Birincisiyle ilişkili ikinci hikâyede ise, bölge halkı Krişna ve Balarama'nın yokluğunda büyük kıtlıklarla baş etmek zorunda kalmıştır. Balarama halkının arasına geri döndükten sonra kuraklığın hâkim olduğu bir dönemde çiftçilik için hayati önem taşıyan Yamuna nehrinin yatağını değiştirmiştir. Nehrin akıntısını Braj'a yakın bir bölgeye yönlendirerek bölgedeki kuraklığa çare bulmuş, çölleşen toprağa can vermiş, tarımı geliştirmiş, verimliliği arttırmıştır. Bu mucizevi güç, Balarama'nın Braj'da tarım ve bereketin sembolü olmasını sağlamıştır. Bu husus, Baldeo'daki bütün ritüellerde vurgulanır. Aynı hikâyenin bir başka versiyonunda ve yukarıdaki hikâyenin devamı mahiyetindeki anlatıda ise, kızlarla dans etmeye son veren Balarama ve arkadaşları suda oyun oynamak ve yüzmek isterler. Balarama, arkadaşlarıyla oynamak için Yamuna'dan kendilerine yakın akmasını ister. Ancak nehir buna yanaşmaz. Balarama bu karşı çıkışı, kendisini küçümseme, hüürsüzlük, itaatsizlik ve kibir olarak görür.

⁶⁰ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 42

⁶¹ Sri Lanka'daki Budistler, Budda'nın aydınlanmaya ulaşmasını engellemeye çalışan kötü varlık Mara'yı def etmesinin anısına bahar aylarında bir bayram kutlamaktadırlar. Geri plandaki efsane göz önüne alındığında bu bayramın Holi ile ilişkisi olduğu söylenebilir. Hendrik Kern, *Manual of Indian Buddhism*, Motilal Banarsidass Publ., Delhi, 1989, s. 100-101; W. Crooke, "The Holi", s. 56, 77; Guy R. Welbon, ed., *Religious Festivals in South India and Sri Lanka*, Manohar, Delhi, 1982.

⁶² *Bhagavata Purana*, X. 33; X.65. Hikayenin anlatımı için bkz., A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 42-43

Bunun üzerine elindeki sabanı yere atarak Yamunayı ayağının kenarından akıtmaya başlar. Onun gücüne karşı konulamayacağını anlayan Yamuna saygı, hürmet ve itaatini ifade ederek kendisini salıvermesini ister. Balarama da nehri serbest bırakır, ancak ona, sevenlerine yakın akmasını emreder. Bu olay onun gücünü göstermesi açısından önemlidir. Neticede Balarama, bölge halkı için tarımın idarecisi ve bereketin sembolü olmuştur.⁶³ Bu iki hikâye Holi uygulamalarının zirai faaliyetle ilişkisini göstermektedir. Ayrıca kutlamalar esnasındaki abartılı eğlencelerin ve sulu şakaların da dayanağından birisini teşkil etmektedir.

V- Kutlamaların Merkezi: Ateş Ritüeli

Hindu toplumunu dikkate aldığımızda en dikkat çekici uygulamaların başında ateş ritüeli gelmektedir. Brahminlerce icra edilen ateş ritüeli dini yaşantının önemli bir boyutunu teşkil eder. Tapınaklarda ve Ganj gibi kutsal nehirlerin kıyısındaki günlük ateş ritüellerinin (puja) yanı sıra yıllık kutlamalar esnasında da icra edilen ve büyük önem atfedilen ateş ritüelleri de vardır. En dikkat çeken yıllık ateş törenlerinin başında ise, Holi döneminde yakılan ateş gelmektedir ve Holi ateşi gerçek ve canlı bir ritüeldir.⁶⁴ Bu ritüel, festivalin merkezini oluşturur ve olmazsa olmaz bir uygulamadır. Ateş ritüelinin uygulanışı ve kullanılan eşyalarla ilgili olarak bölgesel farklılıklar göze çarpmaktadır.

Dolunay günündeki festival gecesine hazırlık için büyük bir şenlik ateşi kurulur. Ateş yakılmadan evvel su ve tahılların takdim edildiği bir seremoni gerçekleştirilir. Sonra ateş tutuşturulur, gece boyunca holika temsilleri⁶⁵ ateşe atılır, davullar çalınır, ateşin etrafında dans edilir.⁶⁶ Holi ateşini tutuşturmak ailenin reisinin veya kabilenin önde gelen kişinin görevidir. Bazen de bir brahminin uygulamaya nezaret ettiği, onu yönettiği ve duaları okuduğu da

⁶³ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 44-45

⁶⁴ Doğu kültüründe ateşin birçok işlevinin olduğu görülmektedir. Nitekim bolluk ve bereketin ortaya çıkmasını sağlayan temel unsurlardan birisi ateştir. Yakılan ateş havada biriken mikropları kırarak havayı temizler ve hastalık saçan tüm unsurları yok eder. Ateş hem arındırıcı hem de kötü güçleri def edici bir işlev görür. Hindularda ateş, ölüm töreni esnasında hayati öneme sahiptir. Ateş sayesinde cesedi kötü amaçlar için kullanabilecek varlıklar yok edilir. Ceset böylece güven içerisinde arınmaya ulaşmış azizler diyarına (pitri) gider. Ebû Reyhan El-Birûnî, *Maziden Kalanlar*, s. 202-211; W. Crooke, "The Holi", s. 79; Sadhu Mukundcharandas, *Hindu Festivals: Origin, Sentiments and Rituals*, Amdavad, Swaminarayan Aksharpath, India, 2005.

⁶⁵ Kötü temsillerin ateşte yakılmasına değişik kültürlerde rastlanılabilir. Almanya'nın Moravia kasabasında Mayıs ayındaki bahar şenliğinde Karnaval kuklası törenlerle yakılır. James G. Frazer, *The Dying God*, (The Golden Bough, Part III), Macmillan, London, 1911, s. 220; Mircea Eliade, *Dinler Taribine Giriş*, s. 311

⁶⁶ Karen Bellenir, *Religions Holidays and Calendars*, s. 183

görülür.⁶⁷ Ancak Dekkan bölgesinde, Holi ateşini ilk olarak alt sınıf hizmetçilerin oluşturduğu Mahar kastına⁶⁸ mensup birisi yakar, sonra da diğer üst kastların ateşleri ilk ateşten alınarak tutuşturulur. Ancak Mahar halkından ateşi almak riskli bir işittir. Onlar etrafı gözetleyerek ateşi korurlar ve ateşe gizlice yaklaşanlara ateş topları atarlar.⁶⁹

Ateş ritüeli esnasında, ateş kişinin sağında kalacak biçimde saat yönünde dönülür. Batı Hindistan'da yaşayan Ramoshi kabilesinin⁷⁰ reisi elindeki bir testiden ateşe sular serpererek ateşin etrafında beş defa döner. Maharashtra'nın doğu kesimlerinde ve civardaki eyaletlerde yaşayan Kunbi/Kanbi halkı, ateşin etrafında oturur ve ona çeşitli yiyecekler sunarlar. Bengal'de ise ritüelden sorumlu olan Brahmin ateşin etrafında yedi tur atar.⁷¹

Kuzey Hindistan'da genellikle kurutulmuş inek tezeği, çalı ve odun parçalarının bir araya getirilmesiyle yakılan⁷² ritüel ateşinin etrafında insanlar dönmektedir. Yeni kıyafetler giyerek kutsal ateşe çiçekler, tütümler, yiyecekler ve betel cevizi (tambul) yaprağı sunmak ve saygılı biçimde ateşin etrafında dönmek ateş ritüelinin bir parçasıdır.⁷³ Hatta daha cesur olanlar kızgın közün üzerinde yürürler. Ritüel ateşinde kullanılan odunlar ya köy sakinlerinden ya da köylülerin imce şeklinde dağdan odun toplamasıyla tedarik edilir.⁷⁴ Himalayaların alt kesimlerinde ise tezek ve odun parçaları yerine ormandan kesilen devasa bir ağaç kütüğü ve büyük odun parçaları kullanılır. Ağacın dalları budanır, köyün

⁶⁷ W. Crooke, "The Holi", s. 62

⁶⁸ Yoğun olarak Maharashtra eyaletinde yaşayan ve eyalet nüfusunun yaklaşık olarak %10'unu oluşturan Mahar topluluğu kast dışı kabul edilen "dokunulmazlar" (dalit) sınıfına dâhildir. Bu topluluk mensupları, Hindu toplumu içerisinde alt statüye sahip olmalarından ötürü Hinduizm dışındaki dinlere yönelmektedirler. Fred W. Clothey, *Religion in India: A Historical Introduction*, Routledge, New York, 2006, s. 213; Eleanor Zelliot, "Religion and Legitimation in the Mahar Movement", *Religion and the Legitimation of Power in South Asia*, Ed., Bardwell L. Smith, Brill, Leiden, 1978, s. 88-105

⁶⁹ W. Crooke, "The Holi", s. 62

⁷⁰ Çoğunlukla Maharashtra, Madhya Pradeş ve Karnataka eyaletinde yaşayan bu halk, kşatriya kastına mensuptur ve cesurluklarıyla dikkat çekerler. Ayrıntılı bilgi için bkz., Reginald E. Enthoven, *The Tribes and Castes of Bombay*, Asian Educational Services, New Delhi, 1990; B. V. Bhanu, "Ramoshi", *People of India: Maharashtra*, Ed., K. S. Singh, Anthropological Survey of India, Mumbai, 2004, s. 1768-1772

⁷¹ Holi ateş ritüeli, Vedaların ateş tanrısı Agni ile ilişkilendirilmez. Çünkü ateş kültürünün Vedik dönemden sonra geliştiği ifade edilmektedir. W. Crooke, "The Holi", s. 63

⁷² P. V. Kane, s. 237

⁷³ Onkar P. Dwivedi, "Hinduism", s. 173

⁷⁴ Ritüelde yanacak olan odunu yağın kimse ihtiyaç duyduğu kadar odun alabilir. Maharashtra eyaletinin doğusundaki Chandrapur bölgesinde ise ritüel ateşinde kullanılacak tezekerlerin ve odunların çalınmasında bir mahsur görülmez. Hatta bu çalma işleminin Pune bölgesinde zorunlu bir yükümlülük kabul edilir. W. Crooke, "The Holi", s. 57

gençlerinden birisinin kıyafeti şans getirmesi için ağaca asılır. Ritüel ateşi bu dev ağacın etrafında tutuşturulur. İnsanlar kaşını ve deri hastalıklarından beri olmak için bu yanmış ağacın küllerinin üzerinden atlarlar. Ateş yanarken bazı yarışmaların yapılması dikkat çekicidir.⁷⁵ Her bir köyün gençleri diğer köyde yanan ağacın üzerindeki elbiseyi alıp kaçmaya çalışır. Ateşi yakanlar da bu uğurlu elbiseyi korumakla mükelleftir. Elbiseyi almayı başaran kişinin kendisine ve sülalesine şans getireceğine inanılır. Elbiseyi kaybeden köy veya sülalenin ise, benzer bir galibiyet almadan bir daha ritüel ağacını yakma hakkı yoktur.⁷⁶

Madhya Pradeş eyaletindeki Jabalpur'un bazı kesimlerinde Holi festivalinden bir ay önce bazı hazırlıkların yapıldığı görülmektedir. Kötü güçleri def ettiğine ve büyüsel etkileri ortadan kaldırdığına inanılan Hint yağı bitkisinin bir parçası yere konulur, etrafına da ateş ritüelinde yakılacak malzemeler istif edilir.⁷⁷ Maharaştra eyaletindeki Chandrapur'da Holi ateşinin ortasına, tepesinde bir Hindistan cevizi olan bir sırık dikilir.⁷⁸ Hindistan cevizi düşeceği an insanlar onu tutarlar ve yerler. Hindistan cevizi insan kafasına benzetilir ve bir tür kurban işlevi görür. Kutlama esnasında bedenlerine de kutsal ateşin külünü sürerler.⁷⁹

Mevsimsel kutlamaların çoğu törensel kurban uygulamalarını ihtiva eder. Korku, suç, adanmışlık, şükür ve biat/bağlanma gibi sayısız insani duyguyu ifade ettiği için takdimeler veya kurbanlar sunulur.⁸⁰ Bazen sunum kabul edilen bazı şeylerin ateşe atıldığı görülür. Yakın zamanlarda (2000) eyalet yapılan Chhatisgarh'daki Raigarh bölgesinde, Holi uygulamaları çerçevesinde, köyün veya kabilenin ileri geleni bir tavuk, yedi yumurta, yirmi bir deniz salyonguzu kabuğu ve bir miktar pirinci ateşin yakılacağı yere getirir. Bunlar bir ayak girecek şekilde kazılmış olan çukura gömülür, üzeri kapatılır ve tam üzerine de bir parça

⁷⁵ Kışın gidişi ve baharın gelişi, iki mevsimin temsilcilerinin mücadelesinde ve yarışmasında gözlemlenir. İsveç'de bahar ayında kışı temsil eden grup kürkleri ve kalın giysileri giyip kar ve buz atarken, baharı temsil edenler ise kısa kollu veya çıplaktır ve çiçeklerle süslenmişlerdir. Son aşamada bahar grubu galip gelir. Bu kutlamaların mitolojik ilk örneği Babil'de Tiamat ile Marduk, Mısır'da Osiris ile Set ve Fenikelilerde Alein ile Mot arasındaki mücadeledir. Mircea Eliade, *Dinler Tarihinin Giriş*, s. 313-314; James G. Frazer, *The Dying God*, (The Golden Bough, Part III), Macmillan, London, 1911, s. 246.

⁷⁶ W. Crooke, "The Holi", s. 58

⁷⁷ W. Crooke, "The Holi", s. 60

⁷⁸ Avrupa'nın değişik yerlerindeki bahar şenliklerinde mayıs ağacı veya direğinin tepesine yumurta pasta vs. konulur. Gençler bu ağaca tırmanmaya teşvik edilir. Bazı bölgelerde at yarışı da yapılır. Mircea Eliade, *Dinler Tarihinin Giriş*, s. 308, James G. Frazer, *The Magic Art and the Evolution of the Kings*, (The Golden Bough, Vol. II), Macmillan, London, 1911, Vol. II, s. 66.

⁷⁹ W. Crooke, "The Holi", s. 60

⁸⁰ James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, s. 120

Hint yağı bitkisi konulur.⁸¹ Chennai (Madras) civarındaki Nellore bölgesinde her köyde ateş yakılır, köylüler ateşe çörek sunarlar. Dekkan'daki Ramoshi kabilesinin evlerinin önünde, tam ortasında şeker kamışı, madeni bir para, beş adet kuru Hindistan cevizi çekirdeği bulunan kurutulmuş inek tezeği yığınları tutuşturur.⁸²

Uttar Pradeş'deki Phalen'de bir köy rahibi, Holi'den sekiz gün önce köyün su deposunun yakınındaki toprak kulübede ibadet eder ve perhiz yaparak sadece sütle beslenir. Üzerinden atlamak için tezeklerden oluşan bir şenlik ateşi kurulur. Ateşe kazık çakılmadan evvel kadınlar etrafında yürür ve ip yumaklarını sararlar. Erkeklerden bazıları uzun beyaz giysiler içerisinde, yerli bitkilerin etkisiyle sarhoş halde ve yüzlerini kırmızıya boyayarak köy meydanında otururlar. Ateşin etrafında dönme ve yürüme seremonisinin zamanını çoğunlukla gök cisimlerinin hareketlerinden anlayan birisi belirler. Bununla birlikte köy rahibi kulübesinden çıkar ve ateş tutuşturulur, gençler kısa sopalarla ateşin etrafında dönmeye ve dans etmeye başlarlar. Köy rahibi ateşin üzerinden atlarken, köylüler ateşten uzak tutulur. Sonra rahip, yaşlı bir kadın eşliğinde su deposuna gider, suya girer ve sadece beline bir bez dolayarak çıkar. Yaşlı kadın dönüşünde elinde su dolu bir kapla ona öncülük eder. Elindeki kaptan ateşin kenarına sular serper. Köy rahibi, dizine kadar gömülü biçimde tezelerin içerisinde yürür. Bu esnada onun halefleriyle konuştuğu ve onlara *mantralar* okuduğu ifade edilir.⁸³ Onun bu denli cesaretinin arkasında aldığı yerli ilaçların olduğu yorumu yapılmaktadır.⁸⁴

Holi ateş ritüeli esnasında en dikkat çekici uygulamaların başında, bir çukur içerisinde yanmakta olan ateşin üzerinden sıçramak ve kızgın korların üzerinden yürümek gelir. Maharaştra'nın kuzeybatısında yer alan Kandeş/Khandesh bölgesindeki Bhil kabilesi üyeleri, Holi'de, 10-15 metre uzunluğunda ve yarım metre derinliğinde bir çukur kazar, onu kömürle doldururlar. Rahip, bir dua mınıldanır, kömürü tutuşturur, kılıcı altı kez ateşin üzerinde sallar ve Bhil halkından birisini ateşin üzerinde yürümeye davet eder. Köyün delikanlıları ellerindeki sopaları sallayarak ateşin yakınından koşma, dans etme gayretindedir. Gençler bu uygulamayı izleyenlerin de teşviki ve hırslandırmasıyla bir yarış içerisinde gerçekleştirirler.⁸⁵

⁸¹ Mumbai (Bombay) civarında kabile hayatını sürdüren insanlardan bazıları bir parça ekmek, biraz pirinç ve bir horozu ateşe kurban ederler. W. Crooke, "The Holi", s. 61-62

⁸² W. Crooke, "The Holi", s. 61

⁸³ Genellikle Rig-veda'dan bazı bölümler (IV.4.1-15; X.87.1-25) okunur.

⁸⁴ W. Crooke, "The Holi", s. 64-65

⁸⁵ Ateşin etrafında dönme ve korların üzerinde yürüme, Hint coğrafyasında sadece Hindulara özgü bir uygulama değildir. Ateş üzerinde yürüme uygulamalarının Uttar Pradeş eyaletinde yer alan Awadh'da Müslümanlar tarafından gerçekleştirildiği ifade edilir. Gujarat'taki Müslüman

Mathura civarında, din adamı Brahminler ve yörenin sakinleri altı hafta boyunca Holi'ye dair bütün kutlamaları uygularlar. Esas kutlamalar tam dolunay günü öğleden sonra başlar. O ana kadarki bütün şarkılar, eğlenceler, kutlamalar bir hazırlık sürecidir. Dolunayın olduğu gün öğle sonunda bölge sakinleri meydana toplanır ve yakılan şenlik ateşinin etrafında tur atarlar. Aynı zamanda köyün değişik yerlerinde yakılan ateşleri de ziyaret ederek, eğlenceye iştirak ederler.⁸⁶Dolunay akşamında geç saatlerde Holika şenlik ateşi yakılır. Holika ateşi Puranalarda anlatıldığı üzere genç bir Vişnu inananı olan Prahlad'ın Vişnu'ya hürmetinin ve saygısının anısına yakılır.⁸⁷ Holika şenlik ateşi Prahlad'ın sağlam ve kararlı inancını anımsatmak ve yeniden canlandırmak için yakılmaktadır. Ateşin yakılacağı alana odunların tam ortasına Prahlad'ın bir heykeli yerleştirilir.⁸⁸ Ateşin yakılmasından bir süre sonra katılımcılar arasında cesur bir genç ateşin içine atlayarak onu yanmaktan kurtarır. Etraftakiler de bu cesurca davranışından ötürü gence övgüler yağdırır ve onu kutlarlar. Böylelikle geçmişte yaşanan bir hatıra temsili olarak yeniden canlandırılmış olur.⁸⁹

Şenlik süresince bütün insanlar özellikle de kadınlar yanan ateşi ziyaret ederek ateşe çubuklar, yapraklar, tezekler, pirinç, buğday ve saf tereyağı sunarlar. Sunumlar arasında tarımsal verimliliği arttırmak için kullanılan geleneksel gübreler de vardır. Dolayısıyla bütün takdimeler zirai süreklilik, bolluk ve bereket için sembolik ve pratik değere sahiptir. Esas en büyük Holi ateşi sabaha

sihribaz veya halk hekimlerinin de benzer özellikleri haiz olduğu belirtilir. Muharrem kutlamalarında ateşle dolu çukurun üzerinden insanların dualar okuyarak atladıkları söylenir. Hindistan'ın diğer bölgelerinde benzer uygulamalara dair birçok anlatı mevcuttur. W. Crooke, "The Holi", s. 64-67; Syed Hossain Bilgrami & C. Willmott, *Historical and Descriptive Sketch of H.H. The Nizam's Dominions*, The Times of India Steam Press, 1883, Vol. I, s. 360; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 19; Ja'far Sharif & G. A. Herklot, *Islam in India*, Atlantic Pub., New Delhi, 1999, s. 136.

⁸⁶ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 49

⁸⁷ *Bhagavata Purana*, IV, VII; *Vamana Purana*, VII-VIII; Vettam Mani, *Puranic Encyclopaedia*, s. 595-597; Varadaraja V. Raman, *Variety in Religion And Science: Daily Reflections*, iUniverse Inc., 2005, s. 259; Cornelia Dimmitt & J.A.B. van Buitenen, Ed., *Classical Hindu Mythology: A Reader in the Sanskrit Puranas*, Temple University Press, Philadelphia, 1978, s. 312.

⁸⁸ Celtik geleneklerinde çöpten veya hasırdan yapılmış insan maketinin yakıldığı bahar şenlikleri için bkz., W. Crooke, *The Popular Religion and Folklore of Northern India*, Munshiram Manoharlal, Delhi, 1978, Vol. II, s. 315-318.

⁸⁹ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 49-50

karşı 04:30'da yakılır.⁹⁰ Evlerde de meydana yakılan ateşin ve yapılan sunumların benzerleri gerçekleştirilir.⁹¹

Ateş ritüeli esnasında insanların veya hayvanların ateşin üzerinden atlamasının bereket, bolluk ve verimlilik getireceği kabul edilir. Kişi ne kadar yüksek atlarsa başakların o denli büyük olacağına inanılır. Bu uygulama ayrıca kadınların hamile kalmasını sağlar. Dolayısıyla ateş töreni bereket sağlayarak kişinin geleceğini de teminat altına alır. Ateş üzerinden sıçrayışla birlikte gerçekleştirilen sığa tırmanma ise bir tür sağlık ve güç talebini ifade eder. Kişi ne kadar yükseğe tırmanabilirse o kadar sağlıklı, güçlü ve dinamik olacaktır. Ateşin üstünden atlama arındırıcıdır, kişinin geçmiş günahlarını söküp atar.⁹² Ritüel ateşinin küllerinin insanı kötü şanstın ve kötü ruhların etkisinden koruduğuna inanılır. Orta bölgelerde küller, kem gözlerden korunmada ve akrep sokmalarının tedavisinde kullanılmaktadır. Aynı zamanda kış mevsiminden çıkarken gelişim sıkıntısı çeken iyicil güçlere ateş aracılığıyla yardım edildiği düşünülür.⁹³ Genel olarak ritüelin sonunda insanlar ateşten bir parça alarak evlerine götürürler ve bununla evlerindeki kutsal ateşi tutuştururlar. Böylelikle hem evlerin arınacağına hem de aile fertlerinin dert ve hastalıklardan uzak kalacağına inanırlar.⁹⁴

Holi şenlik ateşinin dumanı gözlemlenerek gelecekle ilgili kehanette bulunulması da antik bir uygulamadır.⁹⁵ Gujarat bölgesinde yakılan tezeklerin dumanı güneşe doğru giderse şiddetli yağmur yağacağına; duman gökyüzüne dağılmaz ve yakan kişinin etrafında yoğunlaşırsa yağmurun bir felaket getireceğine yorulur.⁹⁶ Kuzey Hindistan'da Holi ateşinin dumanı batıya giderse mevsimin güzel ve bereketli olacağına, doğuya giderse yağmurun ara ara

⁹⁰ 2005 yılında 24-25 Mart tarihlerinde Mathura-Vrindavan'da gerçekleştirilen törenlerde ritüellerin büyük bir hassasiyetle icra edildiğini ve eğlenceye hemen hemen bütün insanların iştirak ettiklerini müşahade ettik.

⁹¹ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 19; A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 50; W. Crooke, "The Holi", s. 62.

⁹² Eski yılın uğurlanması, tüm günah ve kötülüklerden kurtulma anlamına gelir. Mircea Eliade, *Dinler Taribine Giriş*, s. 337

⁹³ W. Crooke, "The Holi", s. 63, 79-81; Margaret Stutley, *Ancient Indian Magic and Folklore: An Introduction*, Munshiram Manoharlal, New Delhi, 2001.

⁹⁴ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 19

⁹⁵ Bununla ilgili olarak Atharvaveda'da yolcular için yakılmış inek tezeğinin dumanında hava durumunu tahmin eden Sakadhuma adındaki görevlilerden bahsedilir. *Hymns of the Atharva-Veda*, Trans. by, Maurice Bloomfield, *Sacred Books of the East*, Vol. XLII, Ed. F. Max Müller, Clarendon Press, Oxford, 1887, s. 532. Ayrıca bkz., Arthur Anthony Macdonell & Arthur Berriedale Keith, *Vedic Index of Names and Subjects*, John Murray Pub., London, 1912, Vol. II, s. 346

⁹⁶ W. Crooke, "The Holi", s. 76

yağacağına, güneye giderse zenginlikler ve servetin yok olacağına, kuzeye giderse yağmurun mutlaka yağacağına, dört yöne dağılırsa insanların mutsuz ve perişan olacaklarına, gökyüzüne doğru çıkarsa da bir savaş çıkacağına inanılır.⁹⁷ Jabalpur bölgesinde ateşin tam ortasına tepesinde bayrak olan bir sırk yerleştirilir. Bayrağın düştüğü yöne göre bazı kehanetler de bulunulur. Bayrak doğuya veya batıya düşerse şans getireceğine, güneye düşerse ölüm getireceğine inanılır. Kuzeye düşerse herhangi bir yorum yapılmaz. Şayet bayrak yanar veya havaya uçarsa şiddetli bir kıtlık ve yokluğun baş göstereceğine yorulur.⁹⁸ Ateşin dumanının yönüyle yağmur miktarını belirleme işlemi de geçerliliğini yitirmiştir. Bu sadece yağmur yağdırmaya yönelik bir uygulama olarak ilkel çağlardan bu yana devam etmektedir.⁹⁹

Holi festivalinin birinci günü böylece son bulur. Festival ikinci gün, insanların rengârenk tozları ve suları arkadaşlarına, komşularına, akrabalarına ve yoldan geçenlere attığı geleneklerle ve değişik oyunlarla devam eder.

VI- Kutlamaların Merkezi: Mathura ve Vrindavan'daki Törenler

Holi coşkusu bütün Hindistan'a yayılmakla birlikte kutlamalar bölgeden bölgeye hatta şehirden şehre farklılık gösterebilir.¹⁰⁰ Delhi'nin yaklaşık 150 km. güneydoğusunda bulunan ve efsaneye göre Krişna'nın doğum yeri sayılan Mathura ile büyüdüğü yer kabul edilen Vrindavan¹⁰¹ ve civarı Holi kutlamalarının merkezi konumundadır. Bu bölge insanları büyük ölçüde Hindu tanrısı Krişna'ya, onun hayat arkadaşı Radha'ya ve erkek kardeşi Balarama'ya bağlı olduklarından, bu bağlılıklarının gereği olarak Holi kutlamalarına özel bir önem atfederler. Festivale katılan kişilerin yanı sıra izleyiciler veya yoldan geçenler kendilerini kutlamaların içerisinde bulabilir. Bu bölgelerde müzikler, şarkılar ve danslarla gerçekleştirilen coşkulu, neşeli ve kalabalık geçiş törenleri icra edilir. Mathura yakınlarında, Krişna ve sevgilisi Radha'ya ev sahipliği yapan Nandgaon ve Barsana gibi yerleşim yerlerinde kutlamalar iki haftadan fazla sürer.¹⁰²

Krişna'nın büyük kardeşi Balarama'nın köyü Baldeo, Holi kutlamalarının en ilgi çekici biçimde gerçekleştirildiği ziyaret yerlerinden biridir. Ülkenin ve dünyanın değişik yerlerinden insanlar bu eğlenceli kutlamalara iştirak etmek için

⁹⁷ W. Crooke, "The Holi", s. 77; W. Crooke, *A Rural and Agricultural Glossary for the North-West Provinces and Oudh*, Vintage Books, UK, 1996, s. 125.

⁹⁸ W. Crooke, "The Holi", s. 60

⁹⁹ W. Crooke, "The Holi", s. 82

¹⁰⁰ Holi kutlamalarındaki farklılık ve çeşitlilik zikredilemeyecek kadar çoktur. P. V. Kane, s. 237

¹⁰¹ Mathura ve Vrindavan, Hinduizm'de önemli dini merkezler arasında sayılmaktadır.

¹⁰² Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236; A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 37

köyü ziyaret ederler. Balarama'ya koruyucu niteliği atfedilir ve köylüler de onun sahip olduğu güçten gurur duyarlar. Dolayısıyla bu köyde gerçekleştirilen kutlamalar da kıymetli ve eşsiz kabul edilir.¹⁰³ Balarama'nın pulluk veya sabanla Yamuna nehrinin kenarındaki tarlaları sürmesi bazı cinsel yorumlara yol açar. Holi festivalinin de başka zamanlarda uygun olmayan bir cinsel ruhsata/müsaadeye haiz olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁰⁴ Çünkü bahar mevsimi sevgi duygularının arttığı bir dönem kabul edilir.¹⁰⁵ Holi törenlerindeki tohum, saban ve şenlik ateşi aslında kutlamaların bahar mevsimi ve verimlilik adına önemini ortaya koyar. Bahar ayında tohumun bir ritüel eşliğinde toprağa atılmasıyla insanların birbirine renkli tozlar atması özü itibarıyla tarımsal ve sosyal ilişki arasında yakın bir ilişkinin olduğunu gösterir.¹⁰⁶

Hindu takviminde *phalguna* dolunayını takip eden *chaitra* ayının ikinci gününde Baldeo'daki tapınak tıka basa dolar. Değişik yerlerden gelen ziyaretçiler Balarama ile Holi oynamanın şerefine nail olmak isterler. Kalabalık "*Ey Balarama! Övgülere layıksın, Ey Balarama! Takdire layıksın, Ey Balarama! Sen yücesin*"¹⁰⁷ diyerek onu selamlar ve ona saygılarını sunar. Ziyaretçilerden bir kısmı törenlere sadece iki gün, diğerleri ise bütün Holi sezonunda iştirak ederler.

Baldeo'da törenin başlayacağı an yaklaştıkça kalabalığın heyecanı üst seviyeye ulaşır. Bu esnada rahipler ve diğer tapınak idarecileri şarkılar söylerlerken katılımcılar da kutlamaya iştirak ederler. Krişna ve Balarama'nın maceraları bir oyun olarak görülür ve bu oyun aslında otoriteye, geleneksel normlara ve davranış tarzlarına karşı bir başkaldırıdır. Holi kutlamaları sayesinde ilahi oyun, gerçek bir beşeri oyuna dönüştürülür.¹⁰⁸ Böylelikle insanlar arasındaki gerilimler ve farklılıklar belli bir süre ortadan kalkar.¹⁰⁹

¹⁰³ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 40

¹⁰⁴ Eliade'ye göre, toplum hayatını ifade etmek için tarımsal olaylarla cinsel ilişki arasında bir analogi yapılır. Tarımsal faaliyette tohumların toprağa karışıp, şekil değiştirip, filizlenip, yeni bir biçime dönüşmesi gibi orji sayesinde insanlar da bireyselliklerini yitirerek dönüşüme uğrarlar. Tıpkı cinsel ilişkideki yeniden doğuş gibi, tohum da toprağın rahmine düşer ve yeniden hayat bulur. Cinsel yaşam ile tarlanın bereketi ve verimliliği arasındaki ilişki için bkz., Mircea Eliade, *Dinler Taribine Giriş*, s. 261, 343-347

¹⁰⁵ P. V. Kane, s. 241

¹⁰⁶ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 39; W. Crooke, "Dravidians (North India)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Vol. 5, s. 20

¹⁰⁷ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 40

¹⁰⁸ Ritüel ile oyun arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin Holi kutlamalarına nasıl yansıtıldığına aşağıda değineceğiz.

¹⁰⁹ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 41

İnsanlar Balarama'nın heykelinin ortaya çıkmasıyla Holi veya Huranga¹¹⁰ kutlamalarına başlarlar. Tapınaktaki insanlar, bütün her yer tozla kaplanıncaya kadar birbirlerine avuç dolusu renkli toz atarlar. Daha sonra sular da atılmaya¹¹¹ başlayınca havada uçuşan tozlar insanların ellerine, yüzlerine, kıyafetlerine, duvarlara ve zemine yapışır.¹¹² Kutlamalar esnasında her tarafa atılan sarı renkli sular ve toz dikkat çeker. Sarı renkli boyalar papatyagillerden yalancı safrandan (aspir bitkisi) yapılır ve bunun cilde iyi geldiği iddia edilir.¹¹³ Dansçıların arasında iki grup erkek, mango filizleri, balonlar ve Hint alt kıtasında yaygın bitki yapraklarıyla süslenmiş bir sopa taşırlar. Bunlar, Holi kutlamalarının bahar verimlilik ritüeliyle ilişkisinin açık göstergesi sayılır. Mango filizleri aynı zamanda yılan veya akrebin panzehiri olmasından ötürü tıbbi bir öneme de sahiptir. Süslenmiş sopalara devrildiğinde ve üzerindeki malzemeler dağıldığında oyun sona erer.¹¹⁴

VII- Geleneksel Holi Uygulama/Oyunları

Dinsel ritüelin oyunla çok yakından ilişkili olduğu ve antik dönemlerde çoğunlukla oyun oynanarak kutlandığı dile getirilmektedir. Araştırmacılar bu yüzden dinsel uygulamalar ile oyun arasında bir analogi kurar.¹¹⁵ Bu alanda yaptığı önemli bir çalışmayla dikkatleri çeken Huizinga, oyunun biçimsel özelliklerini şöyle tasvir eder:

“Biz oyuna...gündelik yaşamın dışında kalan, aynı zamanda oyuncuyu bütünüyle ve güçlü biçimde içine çeken özgür bir eylem diyebiliriz. Oyun, hiçbir maddi çıkarla ilişkili olmayan bir eylemdir ve ondan hiçbir yarar

¹¹⁰ Holi'den bir gün sonra gerçekleştirilen eğlenceli oyunlara Huranga adı verilmektedir.

¹¹¹ Birûnî İran'daki Nevruz kutlamaları esnasında insanların birbirlerine su atışlarını şöyle ifade eder: “...insanlar o gün şafakla birlikte kalkıp suya...gider...ve bahdarının açılması, belalardan uzak kalmaları için birbirlerinin üzerlerine serperler.” Ebû Reyhan El-Birûnî, *Mazîden Kalanlar*, s. 201

¹¹² Holi kutlamaları esnasında kıymetli elbiselerin giyilmemesi önerilmektedir. A. Whitney Sanford, “Don't Take It Badly, It's Holi”, s. 41; E. W. Hopkins, “Festivals And Fasts (Hindu)”, s. 869

¹¹³ Ancak, Holi döneminde birçok kimsenin cilt problemi nedeniyle hastanelere müracaat ettiği bir gerçektir. Holi kutlamaları esnasında atılan tozların cilde değişik zararlar verdiğine dair araştırmalar için bkz., C. P. Simha, vd., “Aerosol Pollution and its Impact on Regional Climate During Holi Festival Inferred From Ground-Based and Satellite Remote Sensing Observations”, *Nat Hazards*, 2013, 69, s. 889–903; Sudip Kumar Ghosh, vd., “Cultural Practice and Dermatology: the “Holi” Dermatoses”, *International Journal of Dermatology*, 2012, 51, s. 1385–1387; Vinay Kumar Tyagi, vd., “Effects of Multi-Metal Toxicity on the Performance of Sewage Treatment System During the Festival of Colors (Holi) in India”, *Environ Monit Assess*, 2012, 184, s. 7517–7529

¹¹⁴ A. Whitney Sanford, “Don't Take It Badly, It's Holi”, s. 41

¹¹⁵ *Homo luden* “oyun oynayan insan” anlamına gelmektedir. James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, s. 8, 103.

elde edilemez. O, belirlenmiş kurallar çerçevesinde ve bir düzen dâhilinde zamanın ve mekânın kendine özgü sınırları içerisinde ilerler. Oyun...diğer insanlardan farklılıklarını vurgulama eğiliminde olan toplumsal grupların oluşumuna katkıda bulunur.¹¹⁶

Hem oyun hem de dinsel ritüel, dramatik ve hayali niteliğe sahiptir ve her ikisi de gündelik yaşamdan farklıdır. Bu durum, Holi törenine katılan insanların ilgisini/merakını açıklayabilir. Oyun gibi ritüel de, bireye başka bir dünyanın varlığını sunar. Kutlama ve törenlere gönüllü katılma ve yeni bir dünya hayal etme bizzat eylemin amacıdır. Araştırmacılar beşeri oyun ile dinsel ritüel arasındaki yakın benzerliği ve bunların insan hayatının vazgeçilmez bir boyutunu yansıttığını ortaya koymuştur.¹¹⁷

Holi döneminde Kuzey Hindistan'da Haryana, Racastan, Uttar Pradeş, Pencap gibi eyaletlerde yaşayan Jat halkı arasında ikamet ettikleri yerin biraz dışında gerçekleşen ilginç ve eğlenceli bir Holi oyunu vardır. Erkekler kendilerini ağaç dalı ve yaprağından müteşekkil bir çemberle kuşatırlar. Kadınlar yüzleri geleneksel kıyafet sarı ile örtülü biçimde ellerinde uzun ve sağlam bir çomakla şiddetli biçimde çembere saldırırlar, onu aşarlar ve adamları şiddetli biçimde pataklarlar. Adamlar da darbelerden kendilerini korumaya çalışır. Sonunda, erkeklerin söyledikleri şarkılar eşliğinde yaşadıkları yere dönerler.¹¹⁸ Barsana veya Nandgaon gibi yerlerde kadınlar erkeklere değneklerle vururlar ve erkeklerin kıyafetlerini yırtarlar. Erkekler de kendilerini darbelerden korumak için kalkan kullanırlar. Ortalık savaş alanını andırır. Ritüel kadınların bastırılmışlığı ve ezikliğini ortaya çıkaran bir uygulamadır. Bu, Holi'de rollerin tersine çevrildiğinin temel göstergelerinden birisidir.¹¹⁹

Himalayanın alt kesimlerinde *phalguna* ayının on birinci gününde “çaput bağlama günü” adı verilen bir uygulama vardır. Bu günde insanlar komşularını dolaşarak her evden biri beyaz diğeri de renkli olmak üzere iki bez/çaput parçası isterler. Topladıkları çaputları Şakti heykelinin de bulunduğu altara

¹¹⁶ Johan Huizinga, *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*, Routledge, London, 1980, s. 13

¹¹⁷ James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, s. 103-104; E. O. James, *Seasonal Feasts and Festivals*, Barnes & Noble, UK, 1961, s. 272 vd.

¹¹⁸ Bu uygulamayı icra eden Jat'ların Kuzeyden göç eden İskit veya Hun kabilelerinin bir kolu olduğu söylenmektedir. W. Crooke, “The Holi”, s. 70. Jat halkının kökeni hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Hukam Singh Panwar, *The Jats - Their Origin, Antiquity & Migrations*, Manthan Publications, India, 1993; B.S. Nijjar, *Origins and History of Jats and Other Allied Nomadic Tribes of India*, Atlantic Pub., New Delhi, 2008; Nonica Datta, *Forming an Identity: A Social History of the Jats*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

¹¹⁹ Geleneğe göre, Krişna Holiyi sopalarla kutlarken, Balarama Huranga'yı renkli tozlarla kutlar. Her ikisi bir çift oluşturur, yani Holi karı (patni) iken Huranga koca (pati) dir. A. Whitney Sanford, “Don't Take It Badly, It's Holi”, s. 51-52

getirirler. Çaputları burada sırıgın ucuna bağlarlar, sırığı yere çakarlar, etrafında dönerek Krişna ve onun çoban kızları (gopis) onuruna Holi şarkıları söylerler.¹²⁰ Kutlamanın sonunda ise o bölgede toplanan sırtıklar yakılır.¹²¹

Orta Hindistan'daki yerli Dravidyen kökenli Gondi kabilesi¹²² Holi döneminde “şeker pancarının kırılması” adında bir oyun oynar. 4-5 metre uzunluğunda kalın bir direk dikilir¹²³, içerisinde bir rupi (madeni para) olan şeker pancarı onun tepesine konulur. Gondi kadınları ellerinde yeşil demirhindi çubuğuyla direğin etrafında dönerek erkeklerin onu almasını engellemeye çalışırlar. Kadınların biraz dış kısmında mevzilenen erkekler birer zırh veya koruyucu edinerek kadınlardan gelebilecek sopa darbelerinden korunmaya çalışırlar. Erkekler hep birlikte hareket eder ve içlerinden birisi direğe yönelir. Kadınlar ise bu esnada ellerindeki demirhindi çubuğunu kullanarak karşılık verirler. Erkeklerden biri kalabalığın arasından sıyrılarak çubuğa tırmanmaya çalışır, şeker pancarının içindeki parayı alamazsa hızlı bir şekilde kayarak aşağı iner. Erkekler bunu beş veya altı kez büyük bir eğlence içerisinde yaparlar.¹²⁴ Tabi bu esnada kadınların hep birden hücumuna uğraması kaçınılmazdır. Bu esnada birçok erkek dataktan nasibini alır. Sonunda erkekler rezil ve perişan biçimde rıza göstererek kaçar ve rupileri kadınlara teslim ederler. Bu, kadınlar için bir süreliğine de olsa erkekler nezdinde korkunun ve saygının ortadan kalktığı eğlenceli bir oyundur.¹²⁵

Batı Hindistan'daki Bhil halkı da Holi döneminde eğlenceli bir oyun oynar. Kadınlar ve erkekler hep birlikte toprağa bir ağaç dikerler. Kadınlar ağacın hemen yakın çevresinde dönerlerken erkekler de biraz uzak bir yerde daire oluştururlar. Erkeklerden biri kadınların arasına dalıp ağacı yerinden söküp

¹²⁰ Avrupa'da dalları kesilmiş ve çiçeklerle süslenmiş direkler mayıs ayında evlerin kenarlarına dikilirdi. Bunlara “mayıs ağacı” ya da “mayıs direği” denilirdi. Direğin etrafında toplu dans törenleri ve eğlenceler yapılırdı. Dolayısıyla bu, toplumun refahının, mutluluğunun iyileştirilmesi ve geliştirilmesi mitinin bir parçası olarak bir bahar kutlamasıdır. Mircea Eliade, *Dinler Tarihinin Giriş*, s. 306

¹²¹ W. Crooke, “The Holi”, s. 58

¹²² Madhya Pradeş, Maharaştra, Andra Pradeş ve Çattışgar eyaletlerinde yaşayan Gondi veya Gond halkı 4,5 milyon nüfusuyla Orta Hindistan'ın en büyük kabilevi topluluğudur. Bu halkın mensupları kast dışı kabul edilirler. Ayrıntılı bilgi için bkz., B. G. Banerjee & Kiran Bhatia, *Tribal Demography of Gonds*, South Asia Books, Delhi, 1988; Indrajit Singh, *The Gondwana and the Gonds*, The Universal Pub., Lucknow, 1944.

¹²³ Hintliler bu direğin dünyanın ortasında bulunduğuna inanırlar. Ananda K. Coomaraswamy, *Elements of Buddhist Iconography*, Munshiram Manoharlal, New Delhi, 1998, s. 82

¹²⁴ Direğe tırmanma uygulaması, göğe yükselme olarak algılanabilir. Mircea Eliade, *Dinler Tarihinin Giriş*, s. 296

¹²⁵ Bu uygulama Hindistan'da kadının statüsünü göstermesi açısından önemlidir. W. Crooke, “The Holi”, s. 70-71

kaçmaya çalışır. Ancak bu esnada bütün kadınların saldırısına uğrar ve sopa darbelerine maruz kalır. Bir başkası yaklaşır ve onun da sonu aynı olur. Oyun böylece sürer gider. Bir süre sonra erkekler arasından şanslı veya sopa darbelerine dayanıklı birisinin çıkıp ağacı almasıyla oyun son bulur.¹²⁶

Orta Hindistan'da çocuklar tarlaları çevreleyen çitlerin üzerine tırmanır, tarlalardaki ağaçlara salıncaklar kurarlar veya yassı ve yuvarlak bir tahta parçasına ip bağlayarak onu gökyüzüne atarak oyunlar oynarlar. Bütün bunlar bolluk, bereket ve verimlilikle ilişkilidir. Çocuk sığına ne kadar tırmanabilirse, salıncakla ne kadar yükseğe ulaşabilirse ve attığı tahta ne kadar yukarı giderse bitkilerin o kadar boy süreceğine inanılır.¹²⁷

Bengal Körfezi kıyısında yer alan Orissa eyaletindeki Sambalpur bölgesinde Holi dönemine denk düşen zamanda *mahalgundi* veya *gundikai* adı verilen bir festival kutlanır. Bu kutlamada, taze (firik) nohut, mango ve yeni hasat edilmiş pirinç yenilir. Bu ürünler ailenin erkekleri tarafından yüzleri doğuya dönük oturularak yenilir. Yeni ürünler aynı zamanda ailenin ve köyün tanrılarına da sunulur. Yakın bölgedeki Dravidyen kökenli Gondi halkı da ilk ürünlerini Tanrılara sunarlar. Ayrıca arkadaşlık ve akrabalık bağlarını güçlendirmesi için dostlara ve akrabalara kavrulmuş tahıllar ikram edilir.¹²⁸ Bunlar Holi döneminde gerçekleştirilen uygulamalar olarak dikkat çekmektedir.

Holi törenleri esnasında öne çıkan uygulamalardan birisi de, çoğunlukla Batı ve Orta Hindistan'da yaygın olan geçiş törenidir. Racastan eyaletindeki Ajmer'de, ticaretle uğraşanlar geçiş töreni yaparlar. Şef adı verilen bir adam tahta parçasının üzerine oturur ve diğerleri onu sokakta dolaştırır. Bu esnada kadınlar ve erkekler yoldan geçirilen şef üzerine renkli su atarlar. O da kendisini korumak için bir şemsiye kullanır. Yine Racastan'daki Beavar şehrinde padişah (badshah) denilen bir başka kişi şarkılar söylenerek, dans edilerek sokaklarda dolaştırılırken, halk onu rengarenk su ve toz yağmuruna tutar.¹²⁹

Orta Hindistan'da geçiş töreni çok önemlidir. Burada da şenliğin başrolünde yüzü toprak rengine boyalı, ayakları çiçeklerle kaplı, boynunda farklı nesnelere asılı kilolu bir tüccar vardır. Tüccar küçük bir maymunun üzerine oturur gibi yapar ve o hareket ederken iki yardımcısı da maymunu hareket

¹²⁶ W. Crooke, "The Holi", s. 71

¹²⁷ W. Crooke, "The Holi", s. 82

¹²⁸ Himalaya dağlarının eteklerinde yer alan Himachal Pradeş ve Jammu-Keşmir bölgelerinde yaşayan Gaddi kabilesi Holi kutlamasında kavrulmuş mısır yerler. Ayrıntılı bilgi için bkz., W. Crooke, "The Holi", s. 61-62; A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 50. V. Verma, *Gaddis of Dhauladhar: A Transhumant Tribe of the Himalayas*, Indus Publishing Company, New Delhi, 1996; H. A. Rose, *Glossary of Tribes and Castes of the Punjab and North-West Frontier Province, (I-III)*, Asian Educational Services, New Delhi, 1990, vol., II, s. 271.

¹²⁹ W. Crooke, "The Holi", s. 72

ettirir. Onları, insanların taşıdığı eski sepetten yapılmış bir güneşlik takip eder. Kortejde yarı çıplak, sarhoş, kendinden geçmiş ve bağırıp çağıran kadın ve erkekler vardır. Bunlardan kimisi yerde sürünürken kimisi de hayvanlar gibi inler veya ulur. Boyunları çiçeklerle süslü yarı çıplak çocuklar en önde koşarak boruları üflerler ve davullar çalarlar. Uzun geçiş süresince yol üzerindeki herkes şişman kişiye değişik renklerde tozlar atarlar. Kalabalık yorulunca biraz mola verilir ve o kişinin etrafında adeta kendinden geçercesine dans edilir.¹³⁰

Bombay'da Holi kutlamalarındaki en enteresan geçiş töreni devlet memurlarının ve resmi görevlilerin kutladığı “damat gibi ata binme” eğlencesidir.¹³¹ Bu kutlama için bir dilenci çocuk damat olarak seçilir.¹³² O, tepeden turnağa süslenerek ters biçimde ata bindirilir. Sonra bu kişiye soğuk sular, buzlar ve karlar atılır. O da, renkli boyalar ve sularla karşılık verir. O şehri dolaşırken, onu dansçı kız kılığına girmiş, maymun taklidi yapan erkeklerin bindiği arabalar takip eder. Aynı zamanda çeşitli şarkılar söyleyen kalabalık da ona eşlik eder.¹³³ Ritüelin Krişna ile ilişkilendirildiği Orissa'da, Vişnuizm'e bağlı Krişna taraftarları sokaklarda onun heykelini taşırlar. Bu esnada yoldan geçenlere kırmızı tozlar atılır, gül suyu dökülür.¹³⁴ Mathura civarındaki geçiş töreni esnasında insanlar sopalar, saban, süslenmiş uzun bir direk veya Balarama'nın tarım aletlerini taşırlar.¹³⁵ Baldeo'daki geçit töreni bir festival

¹³⁰ W. Crooke, “The Holi”, s. 72, 76; Louis Rousselet, *India and its Native Princes: Travels In Central India And In The Presidencies Of Bombay And Bengal*, Ulan Press, 2012, s. 345

¹³¹ Bu uygulamanın binlerce yıl evvel Farisiler arasında varlığına Biruni özetle şöyle dikkat çeker: Bahar bayramı, ya da “seyrek sakallının (köse) eşeğe biniş festivali”, Kırsal takvimine göre baharın başladığı gündür. O gün seyrek sakallı birisi, neşe içerisinde bir ata, katra veya eşeğe biner. Onun bedenine sıcak bitki yağları sürerler ve ona sıcak yemek yedirirler, sıcak su içirirler. Bu kişi, sıcaktan şikâyet ederek ve soğuk günlerin bitişini, sıcak günlerin gelişinin temsilen kendisini bir yelpaze ile serinletir. Bu esnada çevresindekiler de ona serinlemesi için kar, buz ve soğuk sular atarlar. Bu gelenek İran bölgesinde halen muhafaza edilmekte eğlenceli bir şekilde sürdürülmektedir. Ebû Reyhan El-Bîrûnî, *Maziden Kalanlar*, s. 210. Araştırmacılar ayrıca, bahar kutlamaları esnasında henüz bıyığı çıkmamış bir çocuğun ata bindirilerek gezdirildiği ifade edilir. James G. Frazer, *The Scapegoat*, (The Golden Bough, Part VI), Macmillan, London, 1913, s. 402; Richard F. Burton, *A Thousand Nights and a Night*, (I-XII), H. S. Nichols Ltd., 1893, Vol. III, s. 93.

¹³² Kutlamalar esnasında toplumsal düzen ortadan kalkar, köleler efendi, efendiler köle haline gelir; toplum tarafından dışlanan bir kimse eğlencenin başkahramanı olur. James C. Livingston, *Anatomy of the Sacred*, s. 118; Henri Frankfort, *Kingship and the Gods: A Study of Ancient Near Eastern Religion as the Integration of Society and Nature*, University of Chicago Press, Chicago, 1978, s. 319

¹³³ W. Crooke, “The Holi”, s. 73. P. V. Kane, Hindistan'ın batı sahillerindeki (Maharashtra, Goa ve Karnataka) Konkan'da Holi kutlamaları esnasında benzer şekilde erkeklerin kadın kılığına girerek sokaklarda şarkı söylediklerini ve dans ettiklerini ifade etmektedir. P. V. Kane, s. 237

¹³⁴ W. Crooke, “The Holi”, s. 63

¹³⁵ Bahar kutlamaları, bitkiler aracılığıyla bahar ve yaz gibi kozmik bir olayın kutlanmasıdır. Kutlama esnasında bir ağaç veya bitki törenle süslenir, sokaklarda geçit merasimi yapılır,

havasını andırır. Bazıları takma sakal ve bıyık takarken bazıları da ilginç ve komik şapkalar ve içleri doldurulmuş iç çamaşırları giyerler. Kimileri eşeğe binerken, kimileri de eşeği kamçılar.¹³⁶

Pune bölgesinde Holi festivalinde genç erkekler dansçı kız kılığına girerek sopa/baston dansı ederler. 40-50 genç, ellerinde sopalarla davul ve zurnanın önünde daire şeklinde kendinden önceki ve sonrakinin sopasına vurarak dolanırlar. Ayrıca, kaplan, koyun, keçi, köpek ve tilki gibi dans ederler, oyunlar oynarlar. Birbirleriyle güreşerek güç gösterisinde bulunurlar.¹³⁷

Madhya Pradeş eyaletindeki Balaghat bölgesinde insanlar birbirine renkli tozlar ve inek tezekleri atarlar. Kadınlar çocuk ihsan etmesi için tanrılara dua ederler. Pune'de *phalguna* ayının on birinci gününde insanlar kendi din adamlarını, Vişnu tapınağını ziyaret ederek onlara renkli sular atarlar. Bu günden tam dolunaya kadar ki sürede insanlar karşılaştıkları kişilere bağırıp çağırırlar; elbiselerine ve yüzlerine kırmızı tozlar sürerler.¹³⁸ Ramoshi halkı ateşin tutuşturulmasından bir gün sonra, rastgele karşılaştıkları iyi giyimli kişilere kişilere tozların yanı sıra inek tezeği ve çamur gibi pis şeyler de atarlar¹³⁹, bu kişileri güreşe davet ederler.¹⁴⁰ Bu eğlencelerde atılan kırmızı tozlar kurutulmuş ceviz kabuğu ile kırmızı sandal odunu veya yerel dilde *dhak* adı verilen kırmızı yapraklı bir orman bitkisinin (*butea frondosa*) tozundan yapılır.¹⁴¹

Holi kutlamalarındaki en yaygın uygulama olan birbirine su atmak ve ıslatmak genellikle büyü ve sihirli yağmuru temsil eder. Bu da verimlilik açısından hayati öneme sahiptir. Bahar mevsiminde evlenen çiftler adına ailenin büyükleri yeni çift için ağaç diker ve sular. Bazen de çiftler birbirlerinin ayaklarına su dökerler. Bunlar bolluk, bereket ve temizliği simgeler. Birbirlerine atılan suların çeşitli boyalarla renklendirilmesinin nedeni de sihrin ve büyüün etkisini ve yararını artıracığına inanılmasıdır.¹⁴² Su serpmenin diğer sebepleri

yanışmalar düzenlenir, hatta değişik mücadeleler ve güç gösterileri sergilenir. Eliade'ye göre, bu ayının temelinde hayatın her aşamasında kendini gösteren, yıpranan ve periyodik biçimde kendini yenileyen kutsal kozmik yaşama duyulan ihtiyaç vardır. Mircea Eliade, *Dinler Tarihinin Giriş*, s. 315

¹³⁶ A. Whitney Sanford, "Don't Take It Badly, It's Holi", s. 49

¹³⁷ W. Crooke, "The Holi", s. 75-76

¹³⁸ P. V. Kane, s. 237

¹³⁹ Kane'ye göre çamur veya diğer şeyleri atma geleneği, ritüel ateşinin külünün birbirinin alınına sürülmesi uygulamasının esnetilmiş halidir. P. V. Kane, s. 241

¹⁴⁰ W. Crooke, "The Holi", s. 68

¹⁴¹ W. Crooke, "The Holi", s. 68; George Watt, *A Dictionary of the Economic Products of India*, (I-VI), Government Printing, Calcutta, 1885, IV/360.

¹⁴² Edward T. Dalton, *Descriptive Ethnology of Bengal*, Government Printing, Calcutta, 1872, s. 261; W. Crooke, "The Holi", s. 80-81

arasında, bol yağmur çağırması, ateş isinin kirini ve bedendeki kirleri temizlemesi, havadaki veba ve salgın hastalıkları def etmesi¹⁴³ sayılabilir.

Holi'de erkeklerin ve kadınların birbirlerine sataşması ve değişik çatışmaların yaşanması törenlerin heyecanından ve kişilere tanınan serbestiyetten kaynaklanır. Bu törenler esnasında sosyal kontrol zayıflar ve bireyler gelenek ve kural dışı hareketlerde bulunabilir.¹⁴⁴ Bazı bölgelerde toplumsal düzeni bozucu, başkalarının huzurunu kaçıran düzensiz uygulamalara polisin müdahale ettiği ifade edilmektedir. Hatta bu törenlerin yasaklama ile karşı karşıya kaldığından da söz edilmektedir.¹⁴⁵

VIII- Nepal'deki Törenler

Hinduizm'in yaygın olduğu ülkelerden birisi de Nepal'dir. Dolayısıyla Holi festivali Nepal'de de kutlanır.¹⁴⁶ Nepal'de altı gün süren kutlamalar esnasında ana Tanrıça'nın altının kenarına on metreden yüksek bir şemsiye kurulur. Şemsiyenin etrafını sarmalayan çembere renkli mendiller takılır. Bu şemsiyenin altında insanlar tütsüler yakarlar, şemsiye direğinin etrafına bereketi, baharı ve mutluluğu simgeleyen pirinç, çiçekler ve renkli tozlar koyarlar. Bu direk üç gün boyunca kadınlar tarafından ziyaret edilir. Nepal halkı da, Hindistan'daki gibi birbirlerine ve yoldan geçenlere su tabancaları, balon ve kovalarla su atarlar.¹⁴⁷

Festivalin dördüncü günü, gün batımından sonra meydana büyük ve eğlenceli bir geçit alayı toplanır. Bunlar arasında ilk olarak yanan meşaleleri taşıyan erkekler, ardından da beyaz giysili müzisyenler geçer. Gençler de çalgıcıların etrafında dans ederler. Daha sonra gezgin din adamı (sadhu) kılığına girmiş bir genç üç tekerlekli bisiklet (rikşa) üzerinde gelir. Bu kişinin Nepal toprağını temsil ettiğine inanılır. Bu kişinin altına ve kollarına yılan işaretleri çizilir, boynuna çiçekler takılır, sırtına keçi derisi konulur. Hem eğlence unsuru sayılan hem de mistik önem atfedilen bu kimse geçiş süresince temel karakterlerden birisidir. Kutlamanın bir diğer temel karakteri ise, yarı askeri kıyafetle at üzerine etrafa haşın/sert bakışlar atan kişidir. Bu kişinin de Nepal halkını temsil ettiği kabul edilir. Her yaşta büyük bir kalabalık eğlenceye ve geçit törenine katılır. Geçit alayı, birbirlerine sular atarak maymun tanrı

¹⁴³ Ebû Reyhan El-Bîrûnî, *Maâziden Kalanlar*, s. 201

¹⁴⁴ Bunun örneği olarak Bhil halkı gençleri Holi'de zorla kız kaçıtır, bazı yerlerde de kadınlar erkeklere sopalarla vururlar ve onları aşağılarlar. W. Crooke, "The Holi", s. 71, 81.

¹⁴⁵ W. Crooke, "The Holi", s. 73

¹⁴⁶ Mary M. Anderson, *The Festivals of Nepal*, Rupa & Co., 1988, s. 250-257; D. B. Shrestha and C. B. Singh, *Some Prominent Festivals in Nepal*, Kathmandu, 1972, s. 47-48.

¹⁴⁷ Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236; A. Roy Vickery, "Holi Celebrations in Kathmandu: 1974", *Folklore*, Vol. 87, No. 2 (1976), s. 220

Hanuman heykeline doğru gider. Heykelin yanına varınca her ki karakter de rıksadan ve attan indirilir, dans ederler ve Tanrıya hürmet ve saygılarını sunarlar. Bu esnada sari giymiş iki kadın da dans eder. Dans bitince kalabalık dağılmaya başlar.¹⁴⁸

Kutlamanın beşinci günü, resmî tatildir ve alış-veriş merkezleri kapalıdır. Birçok insan özellikle de gençler ve çocuklar neşeli oyunlar oynar, birbirlerine sular ve tozlar atarlar. Sular kovalarla, şişelerle ve bu iş için imal edilmiş plastik kaplarla atılır. Temiz sular atanlar olduğu gibi sokaklardaki pis suları atanlar da vardır. Turistlerin eğlence esnasında ıslatılması yegâne hedefdir. Onların da eğlenceye iştirak etmesi kutlamaları daha cazip kılmaktadır. Kutlamanın altıncı gününde, ilk gün dikilen bambu direğinin yakılmasıyla Holi şenliği sona erer. Nepal'de Holi dönemi evlilik için uygun ve uğurlu bir zamandır. Varlıklı aileler bu günlerde rengârenk ışıklarla ve bayraklarla evlerinin bahçelerini süsler ve düğün merasimi için hazırlıklar yaparlar.¹⁴⁹

Araştırmacıların ifade ettiği üzere, Nepal'deki kutlamalarda zaman içerisinde bir takım değişiklikler göze çarpmakta ve Holi kutlamalarının önemi azalmaktadır. Bunun ilk nedeni, sokaklarda araç trafiğinin artmasıdır. Çünkü ana caddelerde, ara sokaklarda ve pazarlarda motorlu taşıtlardan adım atacak yer kalmamıştır. Bir diğer neden, yerel kıyafetlerin unutulup yerine Batılı tarzda giyim biçiminin yaygınlık kazanmasıdır. Özellikle gençler yıkanması ve temizlenmesi kolay olan Batılı kıyafetleri genelsel kıyafetlere tercih etmeye yönelmişlerdir. Batı tarzı pantolon ve ceketleri giyen kimseler üzerlerine rengârenk boyların ve suların atılmasını hoş karşılamaz. Aynı zamanda bu kişiler fiilen eğlenceye iştirak etmez. Bir başka neden, kutlamalar esnasındaki aşırı şiddete meyletmenin, serseriliğin ve holiganlığın önü alınamaz biçimde artışıdır. Sağduyulu kimseler toplumu huzursuz eden bu tür davranışları onaylamaz.¹⁵⁰ Son olarak da kültürel kodların çözülmesi geleneksel uygulamaların değişimine ve unutulmasına yol açar.

IX- Modern Uygulamalar

Günümüz Hindistan'ında Holi festivaline hazırlık için bayram arifesinde ve bayram günü insanlar birbirleriyle renkli toz/pudra değişiminde bulunurlar. Bu değişimin toplumsal bağları kuvvetlendirdiğine inanılır. Festivalin çok fazla

¹⁴⁸ A. Roy Vickery, "Holi Celebrations in Kathmandu: 1974", *Folklore*, Vol. 87, No. 2 (1976), s. 220-221

¹⁴⁹ Nepal'deki mülteci Tibet Budistleri, Holi eğlencesine katılmazlar ve halk da şakaşmalar esnasında onları hedef seçmez. A. Roy Vickery, "Holi Celebrations in Kathmandu: 1974", *Folklore*, Vol. 87, No. 2 (1976), s. 222

¹⁵⁰ A. Roy Vickery, "Holi Celebrations in Kathmandu: 1974", *Folklore*, Vol. 87, No. 2 (1976), s. 220

önemsendiği Kuzey Hindistan'da renkli sular ve tozlarla oyunlar oynanır. Özellikle Holi günü su savaşlarıyla bütün sokaklar rengârenk bir savaş alanına döner. Kast, toplumsal statü, zenginlik, yaş ayrımı ortadan kalkar, herkes birbirisiyle şakalaşır. Bu yüzden ıslanmayı, üzerinin kirlenmesini ve laf atılmasını istemeyen kişilerin sokağa çıkması önerilmez. Festival boyunca sokaklarda şarkılar söylenir, danslar edilir. Devasa ateşler yakılır ve herkes “Holi-ho, Holi-ho” diye bağırarak çığlıklar atar. Dolayısıyla bayramın başladığı Holi ve bahar şarkılarının söylenmesiyle ilan edilir. Holi gününde bazı sosyal normlar terk edilir. Mesela kadınlar erkeklere, fakirler de zenginlere sataşır, laf atar ve taciz eder. Mathura/Vrindavan bölgesindeki Holi kutlamaları insanların gündelik hayatta yapamadıkları ve söyleyemediklerini karnaval havasında dışa vürmek gibi uygulamaları bünyesinde barındırır. Batı ülkelerindeki 1 Nisan'da yapılan şakalara benzer uygulamalar söz konusudur.¹⁵¹

Holi'de renkli boyalar atmak gizli kalmış saldırganlığın ve cinsel dürtülerin dışarı vurumunu gösterir. Müziplik, şakalaşma, birbirisiyle dalga geçme, garip, saçma sapan ve tuhaf davranışlar çok yaygındır. Toplumun katı kuralları bu dönemde gevşer. Kadınlar erkeklere sataşır ve dalga geçer, gençler yaşlılara karşı işbirliği yapar, alt kasta mensup olanlar üst kasttakilere ciddi biçimde zarar verirler. Herkes sıradan gündelik yaşamın dışına çıkma ve aykırı davranma ruhsatına sahiptir. Hatta bu günlere mahsus olarak “kötü bir niyetim yok, bugün Holi” veya “yanlış anlama, bugün Holi”¹⁵² denilir. Bu tür kaba davranışlardan şikâyetçi olan kimseler centilmen olmamakla suçlanır. Bazen insanlar Holi esnasında aşırı dozda uyuşturucu olarak kendinden geçmekte ve yollara serilmektedir. Bazen sarhoşluğun etkisiyle haddini aşarak ağza alınmayacak iğrençlikte sözler sarf etmektedirler. Büyüklere saygının kaybedilmesi, paraların alkol, kumar ve şans oyunlara yatırılması ise bu kutlamaların eleştirilen yönlerindedir.¹⁵³

Günümüzdeki kutlamalarda festival arifesi akşamında tutuşturulan büyük şenlik ateşinde Holika heykelleri ve temsilleri ateşte yakılır, gençler ateşin içerisinden temsili Prahlad'ı kurtarmaya çalışırlar. Bu esnada davullar çalınır,

¹⁵¹ A. Whitney Sanford, “Don't Take It Badly, It's Holi”, s. 39-40; Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 19; A. Whitney Sanford, “Holi through Dauji's Eyes: Alternate Views of Krishna and Balarama in Dauji”, *Alternative Krishnas: Vernacular and Regional Views on a Hindu Deity*, ed. Guy Beck, SUNY Press, Albany, 2005, s. 108; David Haberman, *Journey through The Twelve Forests*, New York, Oxford University Press, 1994, s. 174-175; McKim Marriott, “The Feast of Love”, *Krishna: Myths, Rites, and Attitudes*, ed. Milton Singer, University of Chicago Press, Chicago, 1966, s. 204-205.

¹⁵² A. Whitney Sanford, “Don't Take It Badly, It's Holi”, s. 48

¹⁵³ Sri Swami Sivananda, *Hindu Fasts and Festivals*, s. 19

borazanlar öttürülür ve insanlar sevinç çığılığı atarlar.¹⁵⁴ Şenliklerde rengârenk tozlar, sular ve su dolu balonların kullanımı yaygındır. İnsanlar üzerlerine atılan renkleri daha net göstereceği için genelde beyaz giyerler. Haşhaş veya kenevir gibi uyuşturucu maddelerin kullanımı da yaygındır.¹⁵⁵

Holi kutlamalarında bazen özellikle de gençlerin aşırı gittikleri, dikkatsiz davrandıkları ve hayatlarını riske attıkları gözlemlenir. Bu yıl beş gencin Holi kutlamaları esnasında Yamuna nehrinde boğularak hayatlarını kayb ettikleri haber sitelerinde yer almıştır.¹⁵⁶ Ülkenin değişik yerlerinde Holi törenleri süresince başka ölümcül kazalar da olmuş ve birçok kimse de yaralanmıştır.¹⁵⁷ Yine 2012 yılındaki kutlamalar esnasında sadece Delhi şehir merkezinde altı¹⁵⁸ ve 2010'daki kutlamalarda da on kişi¹⁵⁹ değişik nedenlerle hayatını kaybetmiştir.

Bu yılki kutlamaların seçim arifesine gelmesinden ötürü siyasiler mesajlar vermişlerdir. Mesajlarda birlik, beraberlik, toplumsal ahenk, karşılıklı saygı ve tolerans gibi ilke ve erdemlere vurgu yapılmıştır. En çok zikredilen hususlardan birisi, festivalin kesinlikle kadınları taciz etme hakkını kimseye vermediğidir.¹⁶⁰ Ülkenin önde gelen siyasetçileri Holi kutlamalarının Hindistan'ın kültürel mozaiğini yansıttığını ve değişik renklerin kendilerini ifade etme şansını bulduğunu hatırlatmaktadır.¹⁶¹ Holi kutlamalarında aşırı su tüketiminin önüne geçilmesi için "susuz Holi" kampanyaları düzenlenmiştir. Bu kampanyalara toplumun önde gelen kesimlerinin destek verdiği gözlenmektedir.¹⁶² Bu yıl Vrindavan'da düzenlenen kutlamalara toplumun dışlanan sınıfı dul kadınlar da iştirak etmişlerdir. Festivallere katılımları gelenek tarafından uygun görülmeyen

¹⁵⁴ Bütün bu olaylar baharın gelişinin habercisidir. Mircea Eliade, *Dinler Taribine Giriş*, s. 312; Helene Henderson, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 236

¹⁵⁵ Constance A. Jones, "Holi", s. 402

¹⁵⁶ <http://www.thehindu.com/news/cities/Delhi/holi-celebrations-turn-tragic-five-drown-in-the-yamuna/article5803856.ece/19.03.2014>

¹⁵⁷ <http://timesofindia.indiatimes.com/city/patna/Violent-clashes-mar-Holi-festivity/articleshow/32272389.cms/19.03.2014>

¹⁵⁸ <http://www.thehindu.com/news/cities/Delhi/six-killed-in-holi-accidents/article2981073.ece/19.03.2014>

¹⁵⁹ <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/tp-newdelhi/ten-killed-in-holi-accidents/article722185.ece/19.03.2014>

¹⁶⁰ <http://www.hindustantimes.com/india-news/many-get-recorded-holi-greeting-from-narendra-modi/article1-1196328.aspx/19.03.2014>; <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-26624559/19.03.2014>; <http://www.deccanherald.com/content/392737/leaders-all-hues-join-holi.html/19.03.1-2014>

¹⁶¹ <http://timesofindia.indiatimes.com/india/Manmohan-Singh-celebrates-Holi-greets-people/articleshow/32155929.cms/19.03.2014>

¹⁶² <http://timesofindia.indiatimes.com/life-style/relationships/man-woman/Indore-says-no-to-wet-and-messy-Holi/articleshow/32080092.cms/19.03.2014>

yaklaşık binden fazla dul kadın neşe içerisinde bayramı kutlamışlardır.¹⁶³ Bu uygulama, geleneğin ve kalıplaşmış düşüncelerin yıkılışı, dulların marjinalleşmesinin önüne geçeceği ve onların da toplumun bir parçası olduğunun hatırlanacağı biçiminde yorumlanmaktadır.

Sonuç

Holi, tabiatın canlanmaya başladığı, binbir koku ve renkteki çiçeklerin açtığı, kışın miskinliğinin atıldığı ve sıcak günlerin başladığı günlerde kutlanan eğlenceli bir bahar bayramıdır. Holi bayramının Hindular arasında sosyal, psikolojik, ekonomik açıdan ve sağlık yönünden bazı yararları vardır. Zira bayram kutlaması toplumsal bağın güçlenmesi, gerilimin azalması ve sosyal istikrarın sürekliliği açısından önemsenmektedir. Bayram kutlamasında kadınların erkeklerin gündelik hayattaki rolünü üstlenmesi belli bir süreliğine cinsler arası bir rol değişimi olarak kabul edilir ve bu uygulamanın kadınlar üzerinde ciddi düzeyde olumlu psikolojik etkiler yarattığı düşünülmektedir. Dolayısıyla Holi, sosyo-psikolojik yenilenme ve bütünlüğün bir aracı kabul edilmektedir. Bu vesileyle insan da tıpkı tabiat gibi kendini yenilemektedir. Holi kutlamalarının tarım ve hayvancılıkla ilişkisi vardır, bu yüzden kutlama bolluk ve bereket açısından dikkate değerdir. Şenliklerin manevi ve fiziki sağlık açısından da bazı yararlarının olduğu belirtilmektedir.

Holi bayramının isimlendirilmesi konusunda bazı farklılıklar dikkati çekmektedir. Bu durum, Hint alt kıtasının çok geniş bir coğrafyayı ve birçok farklı dili ihtiva etmesinden kaynaklanır. Ayrıca değişik bölgelere özgü kutlamalar da isimlendirmelerdeki farklılığı etkilemektedir. Holi kutlamaları Hindu dini takvimine göre *phalguna* ayının dolunayında gerçekleştirilir. Bu ay modern takvimde soğuk kış günlerinin bittiği ve sıcak yaz günlerinin başladığı Mart ayına denk düşer. Kutlamalar genel olarak iki gün sürmekle birlikte hazırlıklar da dikkate alındığında bu sürecin altı haftaya kadar çıktığı gözlemlenmektedir. Dinlerdeki kutlamalar çoğunlukla geçmişte vuku bulmuş kutsal bir olayın anısına gerçekleştirilir. Holi kutlamaları esnasındaki abartılı eğlencelerin kaynağı da büyük ölçüde geçmişte gerçekleşmiş mitolojik olaylara dayanmaktadır. Bu olayın aktörleri tanrısal varlıklar veya insanlar olabilir. Holi'nin kaynağına dair olarak hem tanrısal hem de beşeri olaylar söz konusudur. Kutlamalarda iyi ile kötünün mücadelesi öne çıkar ve iyiler daima kazanır. Ayrıca mitolojik kökenli eğlencelerin de önemsendiği kutlamalar şenlik havasında geçer.

¹⁶³ <http://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-26616476/19.03.2014>. Ayrıca bkz., <http://timesofindia.indiatimes.com/india/In-a-first-Vrindavan-widows-play-with-colours-on-Holi/articleshow/32100540.cms/19.03.2014>

Holi şenliklerinin en önemli iki uygulamasından birisi, dolunay gecesinde yapılan ateş ritüelidir. Bu ritüel çoğu zaman bir eğlence havasında gerçekleştirilir. Devasa ritüel ateşine takdimeler sunulur, kötü varlıkların temsilleri atılır, ateşin etrafında *mantralar* okunarak dönülür, üzerinden atlanır hatta cesareti olanlar közlerin üzerinden yürüme gösterisi yapar. Ritüele katılanlar burada yanan ateşten bir parça alarak evindeki ritüel ateşini tutuşturur. Ateş ritüeli, ateşin Hindular nezdindeki önemini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ritüel gecesini takip eden gün, Holi eğlencesinin ikinci aşaması olan kutlamalar başlar. Eğlence bütün ülkeye yayılmakla birlikte eğlencenin merkezi Mathura ve Vrindavan bölgesidir. Kutlamalar esnasında insanlar birbirine değişik renklerde sular ve tozlar atarlar. Bütün insanların eli yüzü, üstü başı rengârenk olur. Cadde ve pazarlarda gürültülü ve coşkulu geçişler yapılır; müzikler söylenir ve danslar edilir. Bu durum kutlamaların coşku ve neşe içerisinde gerçekleştirildiğinin somut belirtisidir. Bunun yanı sıra değişik bölgelerde yöresel oyunlar oynanır. Kimi yerlerde erkekler dansçı kadın kılığına girerken, kimi yerlerde de kadınlar erkekleri sopalarla kovalar. Ayrıca bolluk ve bereketle ilişkili değişik uygulamaların da gerçekleştirildiği görülmektedir. Holi uygulamalarının hedefleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal bütünleşmeyle tarımsal etkinlik, oyun ile de ritüel arasında bir bağlantının kurulması da mümkün gözükmektedir.

Günümüzde Holi bayramı başta Hindistan ve Nepal olmak üzere Hinduların yaşadığı bütün bölgelerde kutlanır. Hindistan'da modernleşmeye uyum sağlamadığı, Batılı yaşam tarzına ters düştüğü ve toplumda kargaşa yarattığı yönündeki değişik nedenlerle karşı koymalara rağmen Holi festivali varlığını sürdürmeye ve büyük bir iştihakla kutlanmaya devam etmektedir. Hindistan ve Nepal'e gelen Batıların kutlamalara büyük bir istekle katılmaları aslında yerel karşı çıkışları törpülemektedir. Üstelik doğu kültürüne artan ilgiye bağlı olarak kutlamaların Batı ülkelerinde de yaygınlaşma eğilimine girdiği dikkati çeker. Holi kutlamaları esnasında aileler birbirlerini ziyaret eder, tatlı ve çeşitli içecekler ikram ederler. Bütün düşmanlıklar ve kötülükler unutulur, sevgi ve saygıyla kucaklaşırlar. Ayrıca toplumdaki kast, ırk ve ekonomik durum gibi ayrıştırıcı unsurlar en azından birkaç günlüğüne de olsa ortadan kalkmaktadır. Çünkü toplumun her kesiminden insanlar şenliğe iştirak etmektedir. Bu durum uzun bir geçmişe sahip Holi kutlamalarının Hindistan'da önemini koruyarak ve dünyanın diğer yerlerinde de yaygınlığını artırarak uygulanmaya devam edeceğinin bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

Kutsal Metinler:

Bhagavata Purana (Srimad-Bhagavatam, I-XXX), Trans. by, A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, Bhaktivedanta Book Trust, 1972-1980.

Harivamsa, Trans. By, M. N. Dutt, Elysium Press, Calcutta, 1897.

Hymns of the Atharva-Veda, Trans. by, Maurice Bloomfield, *Sacred Books of the East*, Vol. XLII, Ed. F. Max Müller, Clarendon Press, Oxford, 1887.

Narada Purana, Trans. by, Ganesh Vasudeo Tagare, *Ancient Indian Tradition and Mythology*, Cilt: 15-19, Motilal Banarsidas, Delhi, 1997.

Padma Purana, Trans. by, N. A. Deshpande, *Ancient Indian Tradition and Mythology*, Cilt: 39-48, Motilal Banarsidas, Delhi.

Ramayana of Valmiki, Trans. by, Ralph T. H. Griffith, Trübner & Co., London, 1874.

Rig-Veda Sanhita: A Collection of Ancient Hindu Hymns, (I-VI), Trans. by, H. H. Wilson, N. Trübner and Co., London, 1866-1888.

The Hymns of the Rigveda, Trans. by, Ralph T.H. Griffith, Motilal Banarsidass Pub, Delhi, 1973.

The Mahabharata of Krishna-Dwaipayana Vyasa, (I-XII) Trans. by, Pratap Chandra Roy, Oriental Publishing, Calcutta, Tarihsiz.

The Mahabharata of Krishna-Dwaipayana Vyasa, Trans. by, Kisari Mohan Ganguli, Bharata Press, Calcutta, 1896.

The Srimad Devi Bhagavatam, Trans. by, Swami Vijnanananda, Munshiram Manoharlal, Delhi, 2007.

Vamana Purana, Ed. O. N. Bimali & K. L. Joshi, Parimal Pub., Delhi, 2005.

Visnupuranam, Trans. by, H. H. Wilson, Ed. Manmatha Nath Dutt, Elysium Press, Calcutta, 1896.

Diğer Eserler:

Anderson, Mary M., *The Festivals of Nepal*, Rupa & Co., 1988.

Banerjee, B. G., & Kiran Bhatia, *Tribal Demography of Gonds*, South Asia Books, Delhi, 1988

Bellenir, Karen, *Religious Holidays and Calendars: An Encyclopedic Handbook*, Omnigraphics, United States, 2004.

- Bhalla, Prem P., *Hindu Rites, Rituals, Customs and Traditions*, Pustak Mahal, New Delhi, 2006.
- Bhanu, B. V., "Ramoshi", *People of India: Maharashtra*, Ed. K. S. Singh, Anthropological Survey of India, Mumbai, 2004, s. 1768-1772.
- Bilgrami, Syed Hossain, & C. Willmott, *Historical and Descriptive Sketch of H.H. The Nizam's Dominions*, The Times of India Steam Press, 1883.
- Burton, Richard F., *A Thousand Nights and a Night*, (I-XII), H. S. Nichols Ltd., 1893.
- Bushwick, Nathan, *Understanding the Jewish Calendar*, Moznaim, New York/Jerusalem, 1989.
- Clothey, Fred W., *Religion in India: A Historical Introduction*, Routledge, New York, 2006.
- Coomaraswamy, Ananda K., *Elements of Buddhist Iconography*, Munshiram Manoharlal, New Delhi, 1998.
- Crooke, W., "Dravidians (North India)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Scribner, New York, 1912, Vol. 5, s. 1-21.
- "The Holi: A Vernal Festival of the Hindus", *Folklore*, Vol. 25, No. 1. (Mar. 31, 1914), s. 55-83.
- A Rural and Agricultural Glossary for the North-West Provinces and Oudh*, Vintage Books, UK, 1996.
- The Popular Religion and Folklore of Northern India*, (I-II), Munshiram Manoharlal, Delhi, 1978.
- Dalton, Edward T., *Descriptive Ethnology of Bengal*, Government Printing, Calcutta, 1872.
- Datta, Nonica, *Forming an Identity: A Social History of the Jats*, Oxford University Press, Oxford, 1999.
- Dimmitt, Cornelia, & J.A.B. van Buitenen, Ed., *Classical Hindu Mythology: A Reader in the Sanskrit Puranas*, Temple University Press, Philadelphia, 1978.
- Dwivedi, Onkar P., "Hinduism", *Routledge Encyclopedia of Rites Rituals and Festivals*, Ed. Frank A. Salamone, Routledge, New York, 2004, s. 170-176.
- El-Bîrûnî, Ebû Reyhan, *Maẖiden Kalanlar (El-Âsâr el-Bâkiye)*, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul, 2011.

- Eliade, Mircea, *Dinler Taribine Giriş*, Çev. Lale Arslan, Kabalcı Yay., İstanbul, 2003.
- Enthoven, Reginald E., *The Tribes and Castes of Bombay*, Asian Educational Services, New Delhi, 1990.
- Frankfort, Henri, *Kingship and the Gods: A Study of Ancient Near Eastern Religion as the Integration of Society and Nature*, University of Chicago Press, Chicago, 1978.
- Frazer, James G., *The Dying God*, (The Golden Bough, Part III), Macmillan, London, 1911.
- The Magic Art and the Evolution of the Kings*, (The Golden Bough, Vol. II), Macmillan, London, 1911.
- The Scapegoat*, (The Golden Bough, Part VI), Macmillan, London, 1913
- Gaster, Theodor H., *Passover: Its History and Traditions*, Greenwood Pub., USA, 1999.
- Thespis: Ritual, Myth, and Drama in the Ancient Near East*, W.W. Norton & Company Inc., New York, 1959.
- Gennep, Arnold van, *The Rites of Passage*, University of Chicago Press, Chicago, 1961.
- Ghosh, Sudip Kumar, vd., “Cultural Practice and Dermatology: the “Holi” Dermatoses”, *International Journal of Dermatology*, 2012, 51, s. 1385–1387.
- Gupte, Rai Bahadur B. A., *Hindu Holidays and Ceremonials*, Thacker Spink & Co., Calcutta, 1916
- Haberman, David, *Journey through The Twelve Forests*, New York, Oxford University Press, 1994.
- Harshananda, Swami, *Hindu Festivals and Sacred Days*, Ramakrishna Math Pub., Bangalore, 1994
- Henderson, Helene, Ed., *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary: Detailing Nearly 2,500 Observances from all 50 States and More Than 100 Nations*, Omnigraphics, Detroit, 2005.
- Hopkins, E. W., “Festivals And Fasts (Hindu)”, *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Scribner, New York, 1912, Vol. 5, s. 867-871.
- Huizinga, Johan, *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*, Routledge, London, 1980.
- James, E. O., *Seasonal Feasts and Festivals*, Barnes & Noble, UK, 1961.

- Jones, Constance A., "Holi", *Religious Celebrations: An Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances, and Spiritual Commemorations (2 Vol.)*, Ed. J. Gordon Melton, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2011, Vol. I, s. 400-402.
- Kane, P. V., *History of Dharmasastra: Antient and Medieval Religious and Civil Law*, (I-V), Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1997.
- Katar, Mehmet, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", *Dini Araştırmalar*, 2001, cilt: III, sayı: 9, s. 7-27.
- Hıristiyanlıkta Paskalya (Başlangıçtan Günümüze İsa'nın Diriliş Kutlamaları)*, Ankara, 2003.
- Kelly, Aidan, Peter Dresser & Linda M Ross, *Religious Holidays and Calendars: An Encyclopaedic Handbook*, Omnigraphics Inc., Detroit, 1993.
- Kern, Hendrik, *Manual of Indian Buddhism*, Motilal Banarsidass Pub., Delhi, 1989.
- Livingston, James C., *Anatomy of the Sacred*, I. Baskı, Macmillan, New York, 1989.
- Macdonell, Arthur Anthony, & Arthur Berriedale Keith, *Vedic Index of Names and Subjects*, (I-II), John Murray Pub., London, 1912.
- Mani, Vettam, *Puranic Encyclopaedia: A Comprehensive Dictionary with Special Reference to the Epic and Puranic Literature*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1975.
- Marriott, McKim, "The Feast of Love", *Krishna: Myths, Rites, and Attitudes*, Ed. Milton Singer, University of Chicago Press, Chicago, 1966, s. 200-212.
- Melton, J. Gordon, and Constance A. Jones, "Hinduism-Festivals and Holidays", *Religious Celebrations: An Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances, and Spiritual Commemorations (2 Vol.)*, Ed. J. Gordon Melton, ABC-CLIO, Santa Barbara, 2011, s. 392-400.
- Mukundcharandas, Sadhu, *Hindu Festivals: Origin, Sentiments and Rituals*, Amdavad, Swaminarayan Aksharpith, India, 2005.
- Nijjar, B.S., *Origins and History of Jats and Other Allied Nomadic Tribes of India*, Atlantic Pub., New Delhi, 2008.
- Panwar, Hukam Singh, *The Jats - Their Origin, Antiquity & Migrations*, Manthan Publications, India, 1993.
- Parise, Frank, Ed. *The Book of Calendars*, Gorgias Press LLC, USA, 2002.
- Poznanski, Samuel, "Calendar (Jewish)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Scribner, New York, 1912, Vol. 3, ss. 117-124.

- Raman, Varadaraja V., *Variety in Religion And Science: Daily Reflections*, iUniverse Inc., 2005.
- Richards, E. G., *Mapping Time: The Calendar and Its History*, Oxford University Press, New York, 2000.
- Rose, H. A., *Glossary of Tribes and Castes of the Punjab and North- West Frontier Province, (I-III)*, Asian Educational Services, New Delhi, 1990.
- Rousselet, Louis, *India and its Native Princes: Travels In Central India And In The Presidencies Of Bombay And Bengal*, Ulan Press, 2012.
- Sanford, A. Whitney, "Don't Take It Badly, It's Holi: Ritual Levity, Society, and Agriculture", *Sacred Play: Ritual Levity and Humor in South Asian Religions*, Ed. Selva J. Raj & Corinne G. Dempsey, SUNY Press, Albany, 2010, s. 37-56.
- "Holi through Dauji's Eyes: Alternate Views of Krishna and Balarama in Dauji", *Alternative Krishnas: Vernacular and Regional Views on a Hindu Deity*, Ed. Guy Beck, SUNY Press, Albany, 2005, s. 91-112.
- Schauss, Hayyim, *The Jewish Festivals: A Guide to Their History and Observance*, Schocken Books, New York, 1996.
- Sharif, Ja'far, & G. A. Herklot, *Islam in India*, Atlantic Pub., New Delhi, 1999.
- Sharma, Nath, *Festivals of India*, Abhinav Publications, New Delhi, 1978.
- Shekar, H. V., *Festivals of India: Significance of the Celebrations*, Insight Books, Louisville, 2000.
- Shrestha, D. B., and C. B. Singh, *Some Prominent Festivals in Nepal*, Kathmandu, 1972.
- Simha, C. P., vd., "Aerosol Pollution and its Impact on Regional Climate During Holi Festival Inferred From Ground-Based and Satellite Remote Sensing Observations", *Nat Hazards*, 2013, 69, s. 889-903.
- Singh, Chitralekha, & Prem Nath, *Hindu Festivals, Fairs and Fasts*, Crest Publishing House, New Delhi, 1999.
- Singh, Indrajit, *The Gondwana and the Gonds*, The Universal Pub., Lucknow, 1944.
- Sivananda, Sri Swami, *Hindu Fasts and Festivals*, The Divine Life Trust Society Pub., India, 1997.
- Spier, Arthur, *The Comprehensive Hebrew Calendar: Twentieth to the Twenty-Second Century 5660-5860/1900-2100*, Feldheim Publishers, Jerusalem/New York, 1986.

- Stern, Sacha, *Calendar and Community: A History of the Jewish Calendar 2nd Century BCE to 10th Century CE*, Oxford University Press, Oxford, 2001.
- Stutley, Margaret, *Ancient Indian Magic and Folklore: An Introduction*, Munshiram Manoharlal, New Delhi, 2001.
- Turner, Victor, *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*, Cornell Univ. Press, New York, 1991.
- Tyagi, Vinay Kumar, vd., "Effects of Multi-Metal Toxicity on the Performance of Sewage Treatment System During the Festival of Colors (Holi) in India", *Environ Monit Assess*, 2012, s. 7517-7529.
- Vemsani, Lavanya, *Hindu and Jain Mythology of Balarama: Continuity and Change in an Early Indian Cult*, Edwin Mellen Press, New York, 2006.
- Verma, V., *Gaddis of Dhauladhar: A Transhumant Tribe of the Himalayas*, Indus Publishing Company, New Delhi, 1996.
- Vickery, A. Roy, "Holi Celebrations in Kathmandu: 1974", *Folklore*, Vol. 87, No. 2 (1976), s. 220-222.
- Watt, George, *A Dictionary of the Economic Products of India*, (I-VI), Government Printing, Calcutta, 1885.
- Welbon, Guy R., Ed., *Religious Festivals in South India and Sri Lanka*, Manohar, Delhi, 1982.
- Woods, Francis Henry, "Calendar (Hebrew)", *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, Ed. James Hastings, Scribner, New York, 1912, Vol. 3, ss. 108-109.
- Yıldırım, Münir, "Ortodoks Kilisesinde Paskalya", *Dini Araştırmalar*, 2005, cilt: VII, sayı: 21, s. 67-76.
- Yitik, Ali İhsan, "Bahar Bayramı Geleneği ve Nevruz", *Hız, Meryem ve Efes: Dinler Tarihi Yazıları*, Tıbyan Yay., İzmir, 2001, s. 93-100.
- Hint Dinleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir, 2005.
- Zelliot, Eleanor, "Religion and Legitimation in the Mahar Movement", *Religion and the Legitimation of Power in South Asia*, Ed. Bardwell L. Smith, Brill, Leiden, 1978, s. 88-105.

İnternet (Web) Adresleri:

<http://timesofindia.indiatimes.com/city/patna/Violent-clashes-mar-Holi-festivity/articleshow/32272389.cms/19.03.2014>.

<http://timesofindia.indiatimes.com/india/In-a-first-Vrindavan-widows-play-with-colours-on-Holi/articleshow/32100540.cms/19.03.2014>.

<http://timesofindia.indiatimes.com/india/Manmohan-Singh-celebrates-Holi-greets-people/articleshow/32155929.cms/19.03.2014>.

<http://timesofindia.indiatimes.com/life-style/relationships/man-woman/Indore-says-no-to-wet-and-messy-Holi/articleshow/32080092.cms/19.03.2014>.

<http://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-26616476/19.03.2014>.

<http://www.bbc.com/news/world-asia-india-26624559/19.03.2014>.

<http://www.deccanherald.com/content/392737/leaders-all-hues-join-holi.html/19.03.2014>.

<http://www.hindustantimes.com/india-news/many-get-recorded-holi-greeting-from-narendra-modi/article1-1196328.aspx/19.03.2014>.

<http://www.thehindu.com/news/cities/Delhi/holi-celebrations-turn-tragic-five-drown-in-the-yamuna/article5803856.ece/19.03.2014>.

<http://www.thehindu.com/news/cities/Delhi/six-killed-in-holi-accidents/article2981073.ece/19.03.2014>.

<http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/tp-newdelhi/ten-killed-in-holi-accidents/article722185.ece/19.03.2014>.